

BULETINUL GRĂDINII BOTANICE ȘI AL MUZEULUI BOTANIC

DELA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

BULLETIN DU JARDIN ET DU MUSÉE BOTANIQUES DE L'UNIVERSITÉ DE CLUJ, ROUMANIE

VOL. XXV.

1945.

APPENDIX III.

DARE DE SEAMĂ

**despre activitatea Muzeului Botanic și a Grădinii Botanice dela
Universitatea din Cluj (la Cluj și în Timișoara) în anii 1940—1945.**

De

Prof. AL. BORZA

director.

I. CRONICA EVENIMENTELOR.

Lustrul despre care fac această dare de seamă, continuând tradiția veche¹⁾, este cel mai plin de peripeții din întreaga viață a acestor instituții și încheie o activitate de un sfert de secol a directorului în fruntea lor. Evenimentele care au trecut peste capul nostru în acești cinci ani, sunt însă atât de apropiate de clipa în care pun pe hârtie cronică lor și ne-au atins și personal atât de covârșitor, încât trebuie să fac cel mai disciplinat efort ca să păstrez obiectivitatea științifică obișnuită, în judecarea faptelor petrecute, lipsând încă perspectiva istorică necesară.

Anul 1940, al douăzecișunuilea an al institutului românesc, a început în mijlocul îngrijorărilor generale datorite agresiunilor rășboinice din Europa, care își aruncau umbrele sinistre și spre Sud-estul continentului

---

¹⁾ Vezi pentru 1919—1920: Bul. de inf. Gr. bot. Cluj. I (1921), p. 25—37.

1921: Bul. inf. II (1922), p. 53—61.

1922: Bul. inf. III (1923), p. 55—61 și 88—97.

1923—4: Bul. inf. IV (1924), p. 106—117.

1925: Bul. V (1925), Appendix II, p. 1—25.

1926: Bul. VII (1927), Appendix I, p. 1—13.

1927—34: Bul. XV (1935), Appendix I, p. 1—64.

1935—6: Bul. XVII (1937), Appendix I, p. 1—32.

1937—8: Bul. XVIII (1938), Appendix II, p. 1—29.

1939: Bul. XIX (1939), Appendix II, p. 1—24.

nostru. Totuși activitatea științifică, didactică, grădinărească și muzeală se continua în cadrele obișnuite.

Grație eforturilor făcute în anii 1919—1939, cu jertfă imensă de timp și muncă, acum se terminase organizarea Grădinii botanice noi, a Muzeului botanic zidit sub stăpânirea românească și erau create toate mijloacele, cadrele și posibilitățile bogate și largi pentru desfășurarea în plin a activității științifice atât de mult reduse înainte chiar în interesul organizării și înzestrării desăvârșite, pentru munca generațiilor viitoare, a instituțiilor botanice create de noi.

Cercetarea florei și a vegetației țării era în plin mers din partea personalului nostru și a colaboratorilor noștri externi. Chiar la începutul verii am făcut încă cercetări prin Basarabia, în basinul ardelean și plecasem pentru explorări spre Moldova. Buletinul institutului aducea roadele muncii noastre în această direcție iar Flora Romaniae exsiccata s'a îmbogățit cu o nouă centurie (XXI) și cu Indexul general la centuriile apărute până atunci. Grădina botanică ajunsese la o dezvoltare și înflorire care i-a adus o reputație științifică remarcabilă în lumea întreagă și devenise celebră în țară, în fața publicului nostru cult.

Publicațiile noastre botanice, horticole și privind protecția naturii se bucurau de o largă răspândire și de o apreciere cu totul remarcabilă.

„Școala botanică dela Cluj“ era în plină desfășurare de activitate științifică creatoare, după încheierea primei epoci a organizării.

Dar iată, la 30 August 1940 s'a pronunțat la Viena un dictat politic în favoarea Ungariei, căreia i-se acordă, împreună cu Nordul Transilvaniei și Clujul. Institutul primește dela Rectorat ordinul Nr. 3049/1940 din 3 Sept. să evacueze clădirile în răstimpul scurt de o săptămână, luând cu sine materialul procurat după Unire, transportându-l spre interiorul Ardealului.

Am primit cu seninătate aceste dispoziții, știind că această sinistă farsă a istoriei nu poate dăinui, față de drepturile evidente ale neamului românesc.

În zilele ce au urmat s'au împachetat în cca 90 lăzi materialele de evacuat, în cea mai bună ordine. Am continuat liniștit să tipărim Buletinul Grădinii și al Muzeului chiar în timpul acestor pregătiri de refugiu.

Din Grădină n'am evacuat nimica, cum era firesc la o gospodărie atât de complexă.

Muzeul Botanic de asemenea nu putea fi amputat. Nu ne-am gândit să expunem deteriorării nici herbarul Universității, nici chiar materialul uriaș procurat de noi și împărțit în sistem. Cu atât mai puțin se putea evacua materialul Muzeului Ardelean, legat prin dispoziții statutare și prin contract de Cluj. Am dus cu noi doar materialul de herbar nestudiat sau nerepartizat în sistem, precum și materialul întreg al Florei României exsicate publicat și nepublicat deopotrivă.

Am luat o mică parte a bibliotecii și o părticică din publicațiile primite de noi în schimb sau cumpărate. Câteva microscopce ce am procurat noi au fost luate la plecare împreună cu materialul didactic achiziționat de noi. Materialele au fost evacuate și transportate, sub comanda d-lui preparator I. Todor, la Turda.

Cu predarea institutului și a muzeului, lăsate în cea mai bună stare de funcționare, am încredințat pe conservatorul nostru de muzeu, dl E. I. Nyárády. Grădina a fost lăsată în seama șefului de cultură pensionar care urma să o predea în cea mai desăvârșită stare noiei stăpâniri, instalate pe urma noastră, de regimul hitlerist-hortist. Am părăsit instituția organizată de noi, la 10 Sept. 1940.

Personalul nostru, cu excepția maghiarilor E. I. Nyárády, I. Szilágyi, C. Nedelka, C. Keresztes și românul I. Moldovan, s'a mutat, împreună cu materialul evacuat, la liceul din Turda, unde ne-a primit în modul cel mai ospitalier dl director Petru Suciu, pentru care faptă îi exprimăm cele mai calde mulțumiri. De asemenea suntem foarte recunoscători d-lui inginer I. Ciurce, șeful serviciului tehnic al municipiului Timișoara, care și-a dat toată silința ca să transporte în cele mai bune condiții materialul nostru la Turda cu camioanele municipiului Timișoara.

Aici la Turda am suferit primul accident neplăcut, întrucât în urma unei ploii torențiale s'a înfundat canalizația liceului și a eșut apa în subsolul unde depozitasem herbarul. Din norocire, plantele udate au putut fi repede uscate de personalul nostru numeros.

Ministerul curând s'a putut fixa asupra localității unde va funcționa Facultatea de Științe: Timișoara. Autoritățile locale și în special dl Dr. C. Băran primarul municipiului, au desemnat pentru institutul botanic un local foarte potrivit, clădirea Automobil Clubului regal, iar pentru grădina botanică rozariul vestit al Timișoarei, apoi terenul de exerciții al batalionului de sapeuri și o parte a parcului „Eminescu“.

Mutarea dela Turda la Timișoara s'a făcut cu trenul. Instalarea s'a făcut repede, cu ajutorul larg al serviciului tehnic, încât la 1 Noembrie am putut începe — cu mobilier împrumutat — activitatea didactică și științifică la Timișoara, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat. Am și anunțat toate institutele botanice din lume prin următorul avis tipărit în limbile franceză, engleză și germană, despre continuarea activității noastre la Timișoara:

Le Directeur a l'honneur d'informer les correspondants de l'Institut, du Musée et du Jardin Botaniques de l'Université de Cluj, *que ces services universitaires sont installés provisoirement a Timișoara, la ville de Cluj avec toute la Transylvanie Nordique roumaine étant actuellement occupée par la Hongrie à la suite du verdict de l'arbitrage Italo-Allemand de Vienne.*

Les publications de l'Institut de botanique énumérées ci dessous continueront à paraître a Timișoara:

1. „Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic dela Universitatea

din Cluj" — *Bulletin du Jardin et du Musée Botaniques de l'Université de Cluj, Roumanie.* — vol. XX.

2. „Contribuțiuni Botanice din Cluj“. — *Contributions Botaniques de Cluj.* vol. III.
3. „Catalog de semințe oferite pentru schimb de Grădina Botanică a Universității din Cluj“. — *Catalogue des graines offertes en échange par le Jardin Botanique de l'Université de Cluj, Roumanie* — No. XXII.
4. „*Flora Romaniae exsiccata*“ a Museo Botanico Universitatis Clusienensis edita. Directore Al. Borza. — *Cent.* XXII.

La nouvelle adresse, à laquelle il faut expédier tous les envois, est la suivante:

Institutul Botanic al Universității din Cluj

România

TIMIȘOARA

Aleea Spiru Haret No. 1.

Textul englezesc:

The Director has the honour to bring to your knowledge, that following the German-Italian arbitral-jugement of Vienna, the Roumanian Northern-Transsylvania with the City of Cluj came also under the Hungarian occupation; therefore the *Botanic Institute, the Museum and the direction of the Botanic Garden of the University of Cluj* were temporarily transferred to *Timișoara*.

Here we shall continue our following publications:

(urma enumerarea de mai sus).

Textul german:

Die Direktion beehrt sich bekannt zu machen, dass infolge des deutsch-italienischen Schiedspruches von Wien zugleich mit dem rumänischen Nord-Siebenbürgen auch die Stadt Cluj (=Klausenburg =Koložsvár =Claudiopolis) unter ungarische Besetzung kam; infolge dessen wurden das *Botanische Institut und Museum und die Direktion des Botanischen Gartens der Universität Cluj* provisorisch nach *Timișoara* verlegt.

Alle Veröffentlichungen des Institutes, Museums und Gartens werden hier weiter erscheinen, und zwar:

(urma enumerarea de mai sus).

Repede s'a fabricat și mobilierul propriu strict necesar, prin fabrica Novac din Timișoara, iar altele confecționate în atelierul institutului, care s'a înjghebat într'o atenansă a institutului.

Grădina botanică a fost amenajată, după indicațiile date de director, de șeful de cuturi A. Trif și de priceputul nostru personal horticol.

În primăvara anului 1941 a început și munca febrilă de explorare a florei și vegetației Banatului, făcând uz de mașina „Ford“ a institutului. Pronia cerească a diriguat astfel lucrurile, că și acest accident al refugiului a servit spre binele nostru și al științei, întru cât am avut larg prilej de a cunoaște și de a studia vegetația unui ținut în care lucrasem relativ puțin și întâmplător, după ce atențiunea noastră fusese îndreptată mai mult spre Dobrogea, Basarabia și Transilvania, în primii 20 ani de activitate a Universității.

În acest timp al refugiului directorul a avut prilej să viziteze câteva mari institute botanice din străinătate și să lucreze acolo, întâi în Germania, cu ocazia lecțiilor și conferințelor ținute la 5 Universități. Prin aceasta a răspuns invitației verbale comunicate de Prof. Mothes, din Königsberg încă în 1938, iar în scris în primăvara anului 1940, când eram la Cluj. De asemenea a avut prilej să facă cercetări botanice în Jugoslavia, Italia și Elveția, cu ocazia călătoriei sale de conferințe făcute în aceste țări, invitat de universitățile respective.

Munca rodnică din 1941—43 a devenit tot mai dificilă în 1944. În epoca bombardamentelor anglo-americane am primit ordin ca să dispersăm materialul de preț al institutului. Am împachetat atunci în lăzi herbarul institutului și marele herbar general al directorului care a servit în tot timpul refugiului ca herbar fundamental; s'au împachetat aparatele și biblioteca. Acestea din urmă au fost așezate în subsolul institutului și sub scări; herbarele au fost transportate în comuna Pișchia (18 km) și Aliuș (30 km), unde au fost plasate într-o casă particulară, respectiv în școală. Invasia hitleristă-hortistă din Septembrie 1944 le-a apucat acolo, dar au scăpat neatinse.

Materialul pentru Flora Romaniae și o parte din bibliotecă fusese pus la adăpost în subsolul Liceului Comercial din Timișoara. Aici am dat de o nouă nenorocire: După unul din bombardamentele mari aliate, defectându-se canalizația orașului, subsolul a fost inundat, iar șapte lăzi au ajuns în apa murdară. Prin aceasta s'a stricat materialul prețios pentru mai mult de douăzeci numere de exsiccata și o seamă de cărți valoroase.

Bombardamentele germane din Noemvrie au distrus geamurile din o parte a institutului și au ucis pe laborantul Alexandru Sas dela Institutul de Fiziologie, iar pe mecanicul Ioan Borza l-au rănit.

În timpul acesta cade și absența dela institut a directorului, care a împlinit în răstimpul de Oct. 1944 — Mai 1945 oficiul de Rector al Universității, la Sibiu.

Între miile de pericole ce amenințau instituția noastră după eliberarea noastră prin armatele biruitoare aliate și române, după semnarea armistițiului la 12 Septembrie 1944, așteptam gata împachetați momentul, când împrejurările vor permite reîntoarcerea noastră efectivă la vatra părăsită.

Aceasta s'a putut realiza abia în a. 1945, după ce am încheiat anul școlar 1944/45. La 23 Iunie directorul Al. Borza, asistat de Dr. E. Ghișă și de P. Ploață a luat în primire institutul, muzeul și grădina botanică, cu proces verbal, în prezența deținătorilor localurilor și bunurilor acestei instituții: Dr. Jancsó Elemér, Dr. St. Péterfi și C. Gürtler. Mutarea efectivă a materialului și a personalului s'a făcut în bune condiții în intervalul dela 25—30 Iulie. Imediat a început munca costisitoare de refacere a Grădinii și de reparare a clădirilor.

O problemă urgentă și interesantă a fost după revenire, refacerea eti-

chetării în grădina botanică. Considerând eu această instituție ca un mare muzeu de vietăți, servind la instruirea publicului vizitator, am ținut să dau toate indicațiile ce interesau marele public, în cele trei limbi vorbite în Transilvania, de unde se recrutau cei mai mulți vizitatori: în limba română, maghiară și germană. Așa erau scrise în 1919—1940 indicatoarele la intrări, la drumuri, la plantele utile din sere, dar și tablele din muzeu, până la momentul refugiului nostru, în spirit de adevărată democrație, cu tot protestul unor români neînțelegători.

Abia au „cucerit“ honvezii Clujul, în Sept. 1940, tablele trilingve au fost înlăturate și înlocuite cu tabele indicatoare numai ungurești, ba și drumurile au fost botezate cu nume de botaniști și pseudobotaniști maghiari, uitându-se cu totul marele botanist ardelean Florian Porcius, a cărui colecție se păstrează în muzeu, care avea însă meteahna de a fi român. După revenirea noastră toate tablele indicatoare au fost revopsite, în limba română și maghiară. Observ că și la Timișoara tablele indicatoare au fost scrise în limba română și în l. germană, vorbită acolo de toată lumea.

După revenire a început imediat și munca științifică și tipărirea publicațiilor (Buletin vol. XXV, No. 1—2 și Appendix I), că și cînd nimic nu s'ar fi i n t â m p l a t. Numai lipsurile, golurile în materialul de plante, unelte, animale de lucru, cărți și aparate importante ne-a amintit la tot pasul de dezastrul unei uzurpații care a durat patru ani, nouă luni și 13 zile.

Pentru îngrijirea Grădinii Botanice din Timișoara până la sfârșitul sezonului (colectarea semințelor, adunarea de material pentru Flora Romaniae exsiccata etc.), am lăsat la Timișoara o expozitură a institutului sub conducerea d-lui șef de lucrări Dr. G. Bujorean, ajutat de dl A. Arvat, învățător-licențiat, detașat la institutul nostru din partea Ministerului încă din 1944.

În timpul scrierii acestei dări de seamă aflăm vestea îmbucurătoare, că dl Dr. G. Bujorean a fost recomandat pentru ocuparea conferinței de Botanică la noua Facultate de Agricultură din Timișoara. Se onorează astfel o activitate științifică îndelungată și susținută.

O bucurie mare a însemnat pentru institutul nostru, încă în anul al doilea al refugiului, că dl Dr. Al. Buia, fost șef de lucrări suplinitor al institutului nostru și colaborator intern asiduu, a fost numit profesor de Botanică la Facultatea de Agronomie din Cluj, refugiată la Timișoara.

Astfel dintre elevii și membri institutului nostru au primit până acum posturi de conducere în învățământul universitar român: Profesori E. Pop și Al. Buia, conferințieri M. Prișcu și G. Bujorean.

De curând un alt elev al nostru, dl Dr. Șt. Péterfi, a fost recomandat ca profesor de Botanică la viitoarea Universitate de Stat cu limbă de predare maghiară.

În fine o veche elevă și funcționară a noastră, una din primele licen-

țiate în Botanică, dș. Noemia Fainbrun, ocupă posturi importante la Universitatea Ebraică din Palestina.

Las să urmeze acum datele amănunțite privind singuratecele servicii. Aceste date mi-au fost furnizate în parte de conducătorii serviciilor respective: Pentru Grădina botanică de A. Trif, pentru Muzeu de I. Todor, substitutul conservatorului și pentru Laborator de Dr. E. Ghișa, șef de lucrări. Impletesc în darea de seamă și cronica întâmplărilor dela institutele noastre rămase la Cluj sub ocupație străină, în temeiul informațiilor culese din publicații și dela personalul rămas aici de Unguri.

II. GRĂDINA BOTANICĂ.

Personale.

În 1940, până la evacuare, conducerea tehnică a grădinii o preluase noul șef de culturi, A. Trif. Continua să funcționeze, pe lângă un onorar special, modest, și dl C. Görtler, pensionar, ocupându-se mai ales de etichetarea plantelor. Concentrați au fost trei grădinari.

Mutându-ne la Timișoara, cu excepția grădinarului Nedelka, rămas la Cluj, personalul grădinii a continuat să funcționeze cu vechile atribuții. În 1941 a fost mobilizat A. Trif, predând conducerea grădinii grădinarului-șef P. Ploață. Când și acesta a fost chemat sub arme în 1943, conducerea a preluat-o Gh. Roșca, cu mult devotament. Ajungând să fie încorporat și tânărul grădinar Ogruțan, locul său a rămas liber. A mai fost numit grădinar T. Chiș în locul lui R. Lup, trecut în postul de laborant. Am angajat cu diurnă lunară pe rozieristul Wendelin R. Au luat parte la războiu A. Trif în rang de căpitan, decorat, Ogruțan ca sergent teterist, P. Ploață ca sergent, Gavrilă Mircea, caporal, ajuns în captivitate, T. Chiș soldat și T. Oarga, tâmplar. Grădinarul Mircea, luat captiv de Germani, s'a înapoiat la 28. X. 1945.

Grădina din Cluj a fost la 8 Sept. 1940 dată în primire șefului de culturi pensionar, care la 14 Sept. 1940 a dat-o în primire d-lui Husz Edmund, ca delegat al Univ. Francisc-Josefine. Procesul verbal cuprinde câteva inexactități. Grădina botanică a fost condusă tot de C. Görtler până la numirea directorului maghiar Prof. R. Soó de Bere, transferat dela Universitatea din Dobrișin. Acesta a luat conducerea numai la 10 Noemvrie 1940²⁾. Șef al culturilor, sub conducerea spirituală a inspectorului C. Görtler, a fost numit Dr. Ujvárosi N.; au mai fost numiți încă 3 grădinari, un portar, un vizitiu, un paznic de noapte, 16 lucrători. Mai târziu în locul d-rului Ujvárosi, în Aug. 1943 a fost numit Bruder J., iar grădinar practicant a fost numit Tomai I.

²⁾ Acest „eveniment“ epocal a fost auto-eternizat printr'un „exlibris“ trimis de autor în străinătate, unde a produs ilaritate.

În Iunie 1945, când am preluat iarăși grădina dela foștii ei deținători, am găsit în funcție pe insp. pens. delegat C. G ü r t l e r, grădinarii T o m a i, P á r h o n y i, K l e t t n e r și mai mulți zileri.

Lucrări de amenajare.

La Cluj, în anul 1940 am continuat cu întreținerea — socotită de toți exemplară, — a culturilor și a drumurilor, pe lângă toată lipsa de personal, datorită concentrărilor. Am mai refăcut complet podul mare peste Păraul Țiganilor, o podoabă a grădinii. Am lăsat totul în cea mai perfectă stare, cu o bogăție de plante în seră și sub cerul liber, cum puține grădini botanice din lume aveau la 1940.

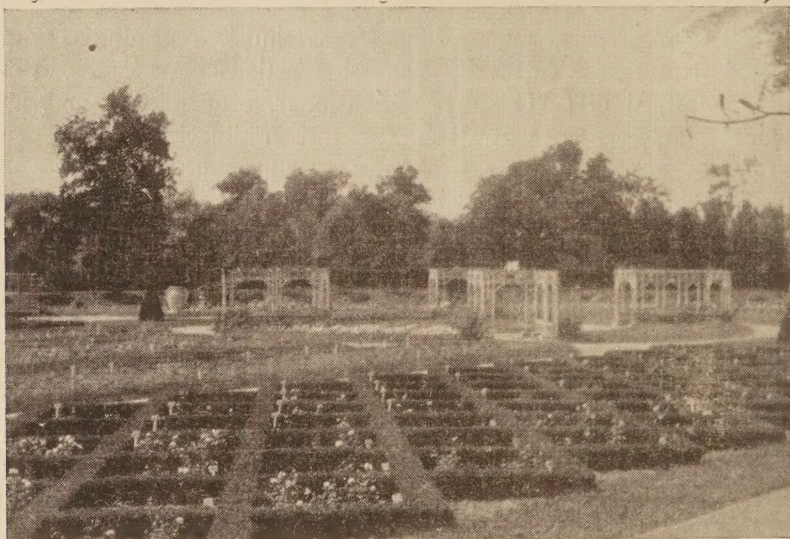

Fig. 1. Grădina Botanică din Timișoara: Parcul rozelor.

La Timișoara ne-a așteptat munca la prima vedere grea, de a întemeia o nouă grădină botanică. Dar faima pe care o avea creația noastră din Cluj, priceperea personalului nostru tehnic și a conducerii, a făcut minuni. Primăria și președintele Automobil Clubului, dl Dr. L. G a b o r, ne-au pus la dispoziție terene întinse și foarte potrivite, în nemijlocita apropiere de institutul instalat în Aleea Spiru Haret 1, palatul Automobil Clubului Regal Român. Ni s'a dat în seamă, prin proces verbal, rozariul dela Primărie, care s'a obligat, ca în schimbul întreținerii prin numerosul nostru personal bugetar, să acorde o subvenție în bani.

Rozarul (vezi fig. 1—3) a fost reorganizat în 1941 și 1942, curățindu-se întâi pirul, care năpădisese complet culturile. S'au completat apoi culturile cu varietățile dispărute. Am cumpărat dela firmele Groza, J a n s z k y

și Dr. Scharff zeci de varietăți noi. Am organizat o pepinieră specială pentru creșterea portaltoilor și am altoit în pepiniera primăriei cca 1486 trandafiri în 420 varietăți. Astfel reorganizat, rozariul din Timișoara a devenit cea mai uriașă colecție de trandafiri din Sud-estul Europei, cum arată și catalogul publicat de noi sub titlul: Rozariul Grădinii Botanice din Timișoara — Das Rosarium des Botanischen Gartens von Temeschburg, de Al. Borza, cu contribuția A. Trif și R. Wendelin. Bul. Gr. Bot. Cluj, Vol. XXI (1941), Appendix II, 47 pag. și un plan.

Tot Primăria ne-a delimitat și jumătatea parcului Eminescu, spre Rozariu, în care urma să amenajăm sistemul, înglobând colecția mare de copaci bătrâni care se afla aici, dintre care cităm: *Taxodium distichum*, *Cryptomeria japonica*, *Ginkgo biloba*, diverse specii de *Pinus*, *Picea*,

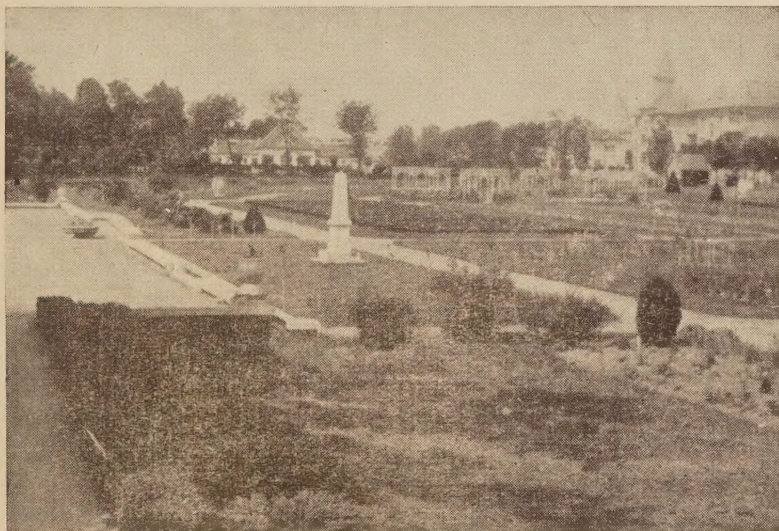

Fig. 2. Grădina Botanică din Timișoara : Terassele din Parcul rozelor

Abies, *Chamaecyparis*; aici se găsea și o alee splendidă de *Quercus Robur*, plantată pe timpul dominației turcești (înainte de 1714), multe alte specii de copaci și arbuști foioși. În așteptarea împrejuririi acestui parc, ne-am limitat la refacerea drumurilor și cărărilor.

În anul 1944 s'au săpat și aici, ca și în rozariu, numeroase adăposturi, răvășind întregul parc. După aceea au tăbărit aici coloane întregi de camioane germane. În 1944/45 au fost introduse aici de armate stave de cai, cirezi de boi. Se poate imagina ce înfățișare a luat în astfel de condiții parcul, care nu fusese împrejmuit cu un zăplaz potrivit, cum se angajase Primăria.

Dincolo de digul râului Bega am obținut o fâșie de parc, unde Asociația Prietenii Naturii din Banat începuse organizarea unui arboret siste-

matic, sub conducerea d-lui inspector silvic pensionar Szakmári. Această lucrare a continuat-o și sub conducerea și încredințarea noastră, reușind să aducă din diferite pepiniere un număr foarte mare de copaci; din

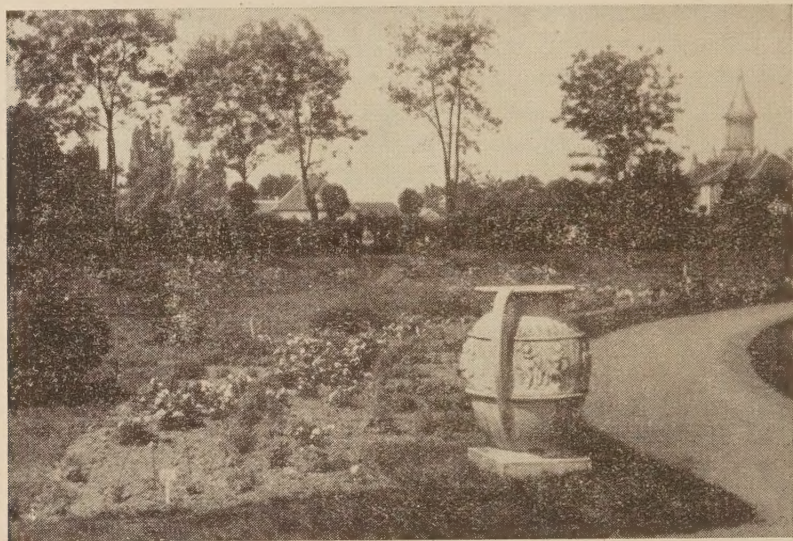

Fig. 3. Grădina Botanică din Timișoara: O secție a rozarului cu o vază decorativă.

fiecare specie a plantat câte cinci exemplare, așa că dezvoltându-se copacii urmează să fie acum temeinic rășiți, pentru a nu se stânjeni în creștere.

O a patra parcelă a grădinii botanice a fost amenajată pe terenul dintre roزاریu și Bega, unde până atunci se găseau materialele pontonierilor, pentru exercițiu de bățut poduri. Acest teren a fost împrejmuit, din fondurile Comisiei Monumentelor Naturii, apoi amenajat pentru cultura plantelor herbacee, grupate în ordinea ascendentă a sistemului natural filogenetic: Polycarpigene, Monocotiledonate, Rosigene, Columniferigene și Parietaligene. Planul l-a elaborat, după indicațiile primite dela director, șeful de culturi A. Trif, îngrijindu-se de semințele și plantele necesare prin schimb, cumpărare și colectare din liber. An de an această secțiune sistematică s'a prezentat tot mai desăvârșit, satisfăcând nevoile didactice dela toate catedrele de Botanică dela Universitate și Politehnică, oferind și liceelor material viu de plante. Mai remarc, că din plantele utile importante (textile, oleaginoase), am sămănat cantități mai însemnate din semințele primite dela Camera de agricultură prin dl ing. agr. E. Negruțiu. Frumoase au fost și culturile de bumbac primite dela dl Fossati.

Lângă această secțiune am organizat și grupările fitogeografice caracteristice pentru Banat: un lac cu nuferi, un fâneț xerofitic și unul mesofitic.

Corespunzând terasei centrelor a rozarului am plantat o colecție mare

de hibrizi de *Canna indica*, din care aveam și la Cluj o serie de toată frumusețea, primită în dar dela aceeaș Horticultură a municipiului Timișoara.

Secțiunea plantelor alpine și grădina de rezervă am amenajat-o în continuarea celor precedente, pe un teren obținut din grădina Automobil-Clubului, împrejmuit din fondurile noastre proprii. Aici se acumulasă în număr tot mai mare ghivecele cu plante de munte, aduse de director din drumurile sale de cercetări făcute pe M-tele Țarcu, pe Siminic, pe Domugled, M-tele Arjana și în Munții Oraviței; printre ele ocupau un loc de frunte endemitele și elementele balcanice ale regiunii. O altă sursă de îmbogățire a acestei secțiuni era mulțimea de semințe de pl. alpine, obținute dela grădinile botanice străine. (Fig. 4).

Din semințe obținute din străinătate s'a înfiripat și colecția uriașă de arbuști din grădina de rezervă, care așteptau să fie plantați în sistem și în grupele geografice proiectate. La plecarea noastră din Timișoara, în Iulie 1945, toate aceste plante din cele cinci secțiuni au rămas perfect etichetate în seama expozitiei noastre de lichidare, sub conducerea d-lui Dr. G. Bujorean.

O ultimă secțiune a grădinii o formaseră și răsadnițele cu plantele exotice, pe care am amenajat-o în complexul de sere a Serviciului horticol municipal din Timișoara. Prima tranșă a plantelor exotice o constituiau 107 specii primite dela serviciul horticol, dintre plantele ornamentale. Am cumpărat apoi din fondurile noastre și o colecție de 12 cactee de mărime impozantă. Altele au fost primite sau cumpărate dela vestitul horticultor pensionar Fr. Niemetz; d-na Dr. Popovici ne-a pus la dispoziție ca depozit o colecție de orhidee, în special *Paphiopedilum*. Institutul dispunea astfel de întreg materialul necesar pentru lucrări, cursuri și demonstrații din domeniul botanic, chiar și din exotice.

Grădina din Cluj n'a suferit în cei 4½ ani aproape nici o schimbare în bine și nu s'a dezvoltat cum anunțase cu mare vâlvă și cu multă lăudăroșenie directorul S o ó îndată după luarea în primire a neașteptatei moșteniri, prin ziare („Ellenzék“ LXII, 1941, No. 65 din 20 Martie) și prin dările de seamă publicate în anuarele Universității și în revista „Scripta Botanica“. Dezvoltarea grădinii o privea prin prismă politică zicând: „Întreținerea și dezvoltarea acestei grădini este nu numai în interesul științei și în interesul local al publicului clujan, ci este de interes național. Trebuie să arătăm, că știm nu numai să o întreținem, dar chiar să o facem mai modernă și mai frumoasă decât era sub Români. Schimbarea florelor din atâtea regiuni și plantarea multor teritorii din grădină cu flora regiunilor maghiare este proxima problemă de rezolvit. Dar toate acestea sunt, trebuie să o mărturisesc, probleme bănești. Dovedirea superiorității noastre culturale în fața străinătății nu poate fi compromisă pe această chestiune“. Bani a avut noul director, căci tot dânsul se laudă că ar fi fost mult mai cercetată grădina ca înainte, dar transformarea și dezvoltarea trâmbi-

țată înainte, nu s'a relizat de loc. Dimpotrivă! Din lipsă de îngrijire au pierit cele mai prețioase plante ale grădinii: *Alsophila australis*, uriașa ferigă arborescentă, palmierii giganti *Livistona chinensis*, *Trachycarpus excelsa*, apoi *Citrus medica*, *Eucalyptus globulus*, *Bambusa Hookeri*, *Homalanthus populneus*, *Albizia lophantha* și alte plante mari din seră. S'au prăpădit colecții întregi de *Cactee*, colecția uriașă de plante alpine în ghivece, o mulțime de *Ericaceae* aduse de noi dela Böhle, multe varietăți de trandafiri, *Dahlia* și *Canne*. Față de aceste pierderi ireparabile acum stau următoarele amenajeri: S'a ridicat un turn la palmariu pentru o *Latanea*, s'a atașat o seră mică pentru cacteele care erau înainte păstrate în holul institutului. S'a amenajat și un frumos „Steingarten“ lângă scările rozarului, în locul unui copac ce încadra atât de minunat noua clădire a institutului³⁾; aceasta n'a fost însă opera direcțiunii grădinii, ci a unui pepinierist jertfelnic și pasionat, dl Dr. Farkas László din Jászkarajenő. Singura „regrupare“ este separarea plantelor suculente africane de acelea americane, ceea ce nu este însă din punct de vedere horticol, avantajos, creind grupări cu totul monotone, în locul grupelor horticole numite „grădină mexicană, jardin

---

³⁾ Iată lista plantelor de stâncărie dăruite grădinii de Dr. Farkas, grupate după considerente horticole-ecologice:

Salvia nemorosa rosea Hajnal, *Asperula nitida*, *Umbilicum spinosum*, *Aethionema rosaea*, *Pteroccephalus Parnasii*, *Ptilotrichum spinosum*, *Chrysanthemum arcticum*, *Gypsophila „Rosenschleier“*, *Erigeron Andrewsii*, *Telephium imperatii*, *Paronychia serpyllifolia*, *Bouteloua serpyllifolia*, *Festuca glauca*, *Opuntia camanchica*, *O. xanthostemma rosea*, *O. imbricata*, *Artemisia vattenaea*.

Ruscus hypoglossum, *Viburnum pygmaeum*, *Andrachne colchicum*, *Cotoneaster microphylla*, *C. humifusa*, *Evonymus japonica microphylla*, *E. nana*, *Hypericum patulum Henryi*, *Juniperus chin. Pfitzeriana*, *J. squamata Meyerii*, *Lonicera pileata*, *L. spinosa Albertii*, *L. tatarica Leroyana*, *Lavandula spica*, *Salix purpurea nana*, *Santolina pinnata*, *S. tomentosa*, *Spiraea pumila atrosea*, *Prunus laurocerasus Zabeliana*, *Evonymus radicans*, *E. picta*, *E. rad. multiflora*, *Lonicera jap. repens*, *L. Brownii plantierensis-ciliosa*.

Veronica incana, *V. Bachofenii*, *V. armena*, *V. Jaquinii*, *V. peduncularis*, *V. rupestris*, *Acantholimon glumaceum*, *Chrysoboltonia pulcherrima*, *Silene maritima plena*, *Phlox amoena*, *Inula ensifolia*, *Teucrium lucidum*, *T. chamaedrys*, *Scutellaria alpina*, *S. orientalis*, *Eriogonum subalpinum*, *Satureja Kitaibelii*, *S. montana*, *Schieverecia Dörflierii*, *Oxytropis montana*, *Pentastemon hirsutus pygmaeus*, *Geranium dalmaticum*, *G. sanguineum lancastriense*, *G. pratense*, *Draba repens*, *D. Dedeana*, *bruniaefolia-olympica*, *Helichrysum arenarium*, *Solidago multiradiata*, *S. brachystachya robusta*, *Pentastemon barbatus coccineus*, *Gaillardia aristata*, *Chrysanthemum vulgare eriopum*, *Origanum vulgare*, *Aster acris nanus*, *A. dumosus Micurka*, *A. caespitosus purpurascens*, *Chrys. indicum Anastasia*, *Chrys. indicum Zwergsonne*.

Cera tostigma plumbaginoides, *Polemonium coeruleum*, *Stachys grandiflora*, *Stellaria holostea*, *Campanula rotundifolia*, *Campanula pusilla*, *C. alba*, *W. Wilsonii*, *C. rapunculoides*, *Oenothera speciosa*, *Veronica crassifolia*, *V. cras-*

mexicain“, după terminologia horticolă pe care n'o cunoștea șeful de culturi care se lăuda cu singura sa „înovație“ epocală.

Pentru a complecta tabloul schimbărilor minuscule produse în absența noastră, mai amintesc că din serele grădinii botanice din Budapesta s'au adus câteva Orhidee, *Nepenthes*, *Dioon* și Cactee, în schimbul varietăților prețioase din colecțiile noastre duse la Budapesta. Sutele de plante tropice și mediteraneene pierdute din neglijență însă nimeni și nimic nu le poate recompensa.

Cu părere de rău am constatat că s'a desființat clasică noastră stațiune ecologică-meteorologică realizată de Dr. G. Bujorean. (Fig. 5). Imbușurarea grădinii, dărpănarea aleelor, a frumusețelor pavilioane din grădina japoneză, a pitorescului turn de apă se datorează în mică parte războiului, în cea mai mare parte însă desinteresului total al directorului, care la începutul stăpânirii sale putea scrie următoarele despre frumoasa moștenire ce i-a căzut în brațe („Ellenzék“-ul citat): „Grădina botanică din Cluj este cea mai mare și mai frumoasă grădină botanică din Europa, mai ales dacă avem în vedere marea variație a terenului său. Din acest punct de vedere întrece cu mult valoarea grădinilor principale din Europa, spre pildă

---

sifolia pygmaea, Vinca herbacea, Artemisia nitida, Arenaria tetraquetra, A. Ledebouriana, A. balearica, Viola gracilis Juwel v. Eisenach, Viola gracilis Lord Nelson, Iberis sempervirens Snow Flake, Oenothera missouriensis, Arenaria purpurescens, A. rotundifolia, Achillea tomentosa, A. aizoon, Minuartia laricifolia, Armeria vulgaris compacta, A. alba, Centaurea montana coerulea, Centranthus ruber, C. coccineus, Silene Schafta, Crucianella stylosa, Linum alpinum, L. perenne, L. narbonense, Viola papilionacea, V. alba, V. odorata Königin Charlotte, V. rose perle, Viscaria vulg. splendens fl. pl.

Leucanthemum vulgare Sellö, Dianthus arenarius, D. deltoides Brillant, D. nardiformis, Saxifraga robusta plena Tunica, Hieracium stoloniferum, Dianthus serotinus v. Regis Stephani, Scutellaria lateriflora, Epimedium alpinum, Heuchera sanguinea Pluie de Feu, Heuchera sang. Titania, Nepeta Mussini superba, Glaucium flavum, Papaver orientale Red cap, P. o. Orange Queen, Erigeron spec. semipl. nanus, Saponaria ocymoides, Melandrium Zawadzki, Iris pumila Délibab, I. nova aurea, I. coerulea, I. cyanea, Cerastium tomentosum, Anchusa myosotidiflora, Arrhenatherum bulbosum fol. var., Hypericum polyphyllum, Thymus marginatus, Th. comosus, Sedum reflexum glaucum, S. ochroleucum, S. Ewersii, S. boloniense, S. Krajinae = acre, S. kamtschaticum variegatum, S. hybridum, S. spurium Schorbusser Blut, album murale, S. a. laconicum, S. ellacombianum, S. Middendorffianum.

Glechoma hedoraceum fol. var., Lamium galeobdolon florentinum, Lunaria pallida alba, Dicentra spectabilis, Circaea intermedia, Asarum europaeum, Primula pruhonatzia Gartenfreunde, P. p. Wanda, Lysimachia nummularia, Polygonum affine, Saxifraga leptophylla, S. caespitosa, S. aizoon, lingulata, S. Hostii, Anemone ranunculoides, Corydalis cava, Mazus pumilio, Saxifraga decipiens, Festuca scoparia, Vinca minor.

grădinile din Berlin, München, Londra, căci acestea toate sunt amenajate pe un teren plan. Valoarea peisageră a grădinii noastre este de-adreptul inestimabilă. Fosta monarhie austro-ungară, întregul Balcan, ba chiar și

Fig. 4. Grădina Botanică din Timișoara: Culturile de plante alpine.

Franța înseși nu au și n'au avut o grădină botanică de o valoare similară". Ziaristul Szabó Endre mai adaugă la sfârșitul acestui interview: „Petalele florilor de început de primăvară colorează atât de frumos această gră-

Fig. 5. Grădina Botanică din Cluj: Observatorul meteorologic-ecologic desființat și distrus de ocupații maghiari.

dină, care este într'adevăr o comoară a orașului și o comoară a întregii Ungarii".

Ziare și reviste maghiare au adus adesea articole elogioase și vederi pitorești luate în această grădină (înainte de 1940), vorbind despre „renu-

mele european“ al acestei grădini, care este „mândria Clujului“. Sau cum scria Soó către Rector: „Grădina botanică este în privința întinderii sale, a frumuseții și a valorii sale științifice una din cele dintâi din Europa“. În starea de neglijare, lipsită de cei mai frumoși palmieri în grupele din fața institutului și a serei, cu ocazia revenirii noastre, lăsa mult de dorit față de ce a fost înainte de 1940.

După revenirea noastră, în Iunie 1945, am început refacerea grădini, vopsirea băncilor, repararea clădirilor, împietruirea drumurilor și îngrijirea culturilor, repararea serelor, schimbând pământul plantelor din ghivece, reparând apeductul, stărpind buruienile, scriind etichete, răbind deșeurile.

Am avut marea bucurie de a putea avea frumoase culturi de *Victoria regia* cu înflorire îmbelșugată, grație muncii devotate a d-lui inspector C. G ü r t l e r, care a salvat multe de toate în epoca dificilă 1944/45 ajutat de grădinarul Z. T o m a i și de un personal restrâns, dar muncitor. Ei au refăcut culturile distruse de tancurile germane care au intrat aici. Le exprim tuturor mulțumiri și la acest loc.

Grădina alpină dela Stațiunea botanică Stâna de Vale.

După dictatul dela Viena a rămas în posesiunea noastră Grădina alpină dela Stâna de Vale, a cărei descriere și bogăție o dădusem în raportul meu precedent.

Această grădină a fost îngrijită și în acești ani, trimițând în 1941, 1942 și 1943 câte un grădinar pentru plivit, etichetat și colectare de semințe. Catalogul nostru aducea an de an un număr frumos de nume de plante de munte ce cresc exuberant în mediul atât de potrivit dela stațiunea aceasta situată la altitudine de 1100 m s. m.

În toamna anului 1945 a fost cercetată din nou de șeful nostru de culturi, pentru lucrări de întreținere și culegerea semințelor din grădina alpină. A constatat cu durere, că în urma desmățului desordinei din ultimul timp, sătenii din jur au intrat cu vitele în stațiune și au păscut și alpinetul împrejmuit cu sârmă.

Aici trebuie să amintesc însă, că edificiul Laboratorului nostru, pus la dispoziția noastră cu atâta munificență de I. P. Sf. Episcop Tr. F r e n ț i u al Orăzii, este complet ruinat de ciuperca *Merulius lacrymans*. Suntem siguri, că de-odată cu revenirea vieții la normal vom primi altă clădire.

Schimbul de semințe și plante.

Pentru schimbul internațional de semințe am publicat în Ianuarie 1940 la Cluj un bogat catalog pe 33 pagini, cuprinzând și semințele numeroase

adunate dela plante spontane în largul țării. Schimburile s'au făcut cu 121 grădini.

Refugiindu-ne la Timișoara, unde aveam numai un început de grădină în toamna a. 1940, am căutat totuși să publicăm un catalog de semințe încă mult mai căutate decât celea de grădină: semințe de plante sălbatice autentice. La acestea s'au mai adăogit plantele dela alpinetul Stâna de Vale și altele dela arboretul școalei silvice „Casa Verde“ din Timișoara, care ne-au furnizat semințele cuprinse într'un catalog de 9 pagini, care a fost trimis la grădinile botanice din lumea întreagă împreună cu înștiințarea, că ne-am mutat la Timișoara. Catalogul a avut un succes deosebit, cerându-ni-se semințe dela 95 grădini botanice; în special a fost viu schimbul de semințe la 10 grădini botanice din U. R. S. S.

În 1941 am editat un catalog bogat (18 pagini), din semințele grădinii botanice proprii; tot mai bogate au fost cataloagele din 1942 (18 pag.), 1943 (19 pag.). În 1944 catalogul s'a redus la 14 pagini.

Tabloul alăturat prezintă schimbul de semințe făcut la Cluj în 1940 și dela Timișoara în 1940—1945, când s'a redus tot mai mult, fără să fi încetat de tot. Numai la grădinile botanice din România și Rusia s'au mai putut trimite semințe în 1945. Înțar arma silent Musae!

Grădina din Cluj, ajunsă sub ocupație maghiară, încă a publicat catalog încă în Ianuarie 1941. Catalogul a fost tipărit la Dobrițin și poartă titlul: „Index Seminum in Horto Botanico Universitatis Kolozsváriensis (Hungaria) anno 1940 collectorum“ și este semnat de Dr. R. de S o ó și K. G ü r t l e r. Catalogul are 24 pagini și cuprinde semințe de plante cultivate în grădina botanică din Cluj și colectate în cea mai mare parte sub supravegherea mea în timpul cât am fost eu director efectiv. Nici una din semințe n'a fost adunate sub direcția d-lui S o ó, care nu avea deci nici un titlu de drept să semneze acest catalog. Impotriva acestui falș am protestat de altfel imediat în Bul. Grăd. bot. Cluj vol. XX (1940) p. 165. — Dreptul de co-autor al catalogului îmi aparține mie.

În Ianuarie 1942 a apărut al doilea catalog al Grădinii din Cluj sub ocupație, de data aceasta semnat de director și de Dr. M. U j v á r o s i, având abia 4 pagini.

În 1943 s'a trimis tot numai catalogul din 1940, deci al semințelor colectate sub direcția noastră. În Ianuarie 1944 s'a tipărit catalog la Cluj, pe 23 pagini, semnat de S o ó și B r u d e r. După revenire, noi am scos în Dec. 1945 un catalog de 39 pagini.

Totalul schimburilor grădinilor dela Cluj și Timișoara l-am cuprins în tabloul alăturat. În comparație cu ceea ce a realizat Grădina dela Timișoara, sub eticheta „Université de Cluj“, Kolozsvárul a rămas în urmă. Se pare că tot bunul renume al operei legate de cuvântul magic „Cluj“ a fost mai puternic decât toată propaganda Kolozsvárului!

ȚARA	Nr. cor.	ORAȘUL ȘI INSTITUȚIA	din Cluj		din Timișoara									
			1939/1940		1940/1941		1941/1942		1942/1943		1943/1944		1944/1945	
			am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.
România	1	București. Grăd. Bot.	61	26	45	37	35	472	50	47	109			
	2	" Școala Politehn.					49				10			
	3	" Dr. A. Vlădescu									19			
	4	" Serv. Prot. Plant.											29	
	5	Cernăuți	41				10	41	15		25	27		
	6	Chișinău. Fac. de Agron.	212				2							
	7	Cluj. Fac. de Agric.											114	
	8	Iasi. Universitate	44		40	32	72	111	108	23	49	15	243	
	9	" Lab de amel. plant.							50					
	10	Lugoș. Grăd. Bot. a Episc.									1			
	11	Timișoara. Fac. de Agron.					101							
	12	Turda Școala de Horticult.									19		24	
Belgia	13	Auderghen. Univ. libre		14			180	31						
	14	Bruxelles	15	31	65	40	180	31			56			
	15	Gand						102	72	88	51	35		
	16	Lendegauchtt. Grăd. Bot.					82							
	17	Liège			38		46		35		31	77		
Britania-Mare	18	Cambridge	12	75										
	19	Edinburgh	9	49										
	20	Kew	13	31										
Austria	21	Wien. Alpengarten				9						24		
	22	" Belvedere		38										
	23	" Universitate	36	86	6	311	53	114	90	61	3			
	24	Graz	42	19	13	117	28	136	40		43			
	25	Innsbruck	12	18	8		16		33	49	52			
Bulgaria	26	Sofia. Grăd. Botan.		47										
	27	" Fac. de Agricult.	11	14										
Cehoslovacia	28	Brno	45		23				74					
	29	Klein-Domanian									7			
	30	Olomuc	74				42				52			
	31	Praha. Univ. Germ.		45							64			
	32	Tábor	51	28			57		60	63	75			
Danemarca	33	Copenhaga	46	122					12	120	39	193		
Elveția	34	Basel	60	72	13		63	318	40		57	40		
	35	Bern			4				6	106				
	36	Champex. „Florealp.“						200			54			
	37	Geneva	20	74	15	201								
	38	Lausanne		22					62	78	48			
	39	Zürich		14	7	161	24	279	19		40	51		
Estonia	40	Tartu	36		17	74								
Finlanda	41	Helsingfors			20	174	22		61					
Franța	42	Barres	7	80										
	43	Besançon. Gr. Bot.					56	68			47			
	44	Dijon	26	92			36							
	45	Grenoble. Universit.	91	20	63	53	68							
	46	" Inst Alp.	16	21										
	46a	Bordeaux										55		

ȚARA	Nr. cot.	ORAȘUL ȘI INSTITUȚIA	din Cluj		din Timișoara									
			1939/1940		1940/1941		1941/1942		1942/1943		1943/1944		1944/1945	
			am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.
Franța	47	Lyon.	28						37	252	35			
	48	Metz		7										
	49	Nantes	42											
	50	Paris. Muz. Naț. Șt. Naturale					78							
	51	Rennes	23								61			
	52	Rouen							11	75	14	75		
	53	Strasbourg					14		62		12			
	54	Toulouse	11				371				63			
	55	Tours	38						127					
	56	Vilmorin. Verr. le Buisson	9				25							
	57	Nancy					32	82						
Germania	58	Berlin			23	161	50		39		27			
	59	Braunschweig		40	8		21		45		44			
	60	Bremen	35	80	16				6					
	61	Breslau	37		20	211	56		58		60			
	62	Cassel			27		31							
	63	Darmstadt			14		16							
	64	Dresden	39		11	126	11	18	26	13	22			
	65	Duisburg	15		25		41		16		23			
	66	Erlangen	18											
	67	Essen	116	35	19		29		12					
	68	Frankfurt a. M.			4		3		9					
	69	Palmen Gart.			28		11				7			
	70	Freiburg			13									
	71	Göttingen			25		48		31		40			
	72	Giessen	21		25		10		22		41			
	73	Halle	94		10		39		35		39			
	74	Hamburg	66	21	11		99		184		157			
	75	" Inst. f. An. Bot.							39					
	76	Hatzendorf	32	43	43		25	35	33		28			
	77	Heidelberg. Med. Un. Kl.	37		8	69								
	78	" Rud. Krehl.					42	91						
	79	Jena			11	164								
	80	Karlsruhe	28				24		29		51			
	81	Kiel			4				7					
	82	Köln	19	77	14		10							
	83	Königsberg	43	7	44	339	52		32		22			
	84	Leipzig. Inst. f. Pl.	41	30			43		45		17			
	85	Marburg	72		9									
	86	München	19	55	8		41		29		23			
	87	Münster Westfal.							23					
	88	Neu-Insburg					2	7						
	89	Rostock	67	45	12		27	60	38		48			
	90	Tübingen	40				54							
	91	Würzburg	14		4		9							
Irlanda	92	Dublin Ball. Brid.	20	26										
	93	" Glasnevin		49										
Italia	94	Bologna	91	37										
	95	Camaione (Luca)									4			
	96	Catania					20							
	97	Genova	52											
	98	Messina	27											
	99	Milano	45	12					61					

ȚARA	Nr. cor.	ORAȘUL ȘI INSTITUȚIA	din Cluj		din Timișoara									
			1939/1940		1940/1941		1941/1942		1942/1943		1943/1944		1944/1945	
			am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.
Italia	100	Modena		42										
	101	La Mortola (Ventimiglia)	52											
	102	Padova	16		12				55					
	103	Parma				43		8						
	104	Pavia	15	25	19	11		24						
	105	Roma			30	172	29	261						
	106	Torino		40										
Jugoslavia	107	Triest	31	34	4		12		19					
	108	Belgrad	45		13									
	109	Sarajevo					22		46	17	31			
Letonia	110	Zagreb	25						46		102	23		
	111	Riga	111	11	149									
	112	Kaunas	60	20	9	182					66			
Norvegia	113	Oslo (Christiania)	161	31	50						247			
Olanda	114	Amsterdam	42	102	18	421		251	73		127			
	115	Baarn			14				74		50			
	116	Delft	34	42	416	25	335	35	63		179			
	117	Groningen		43	32						112			
	118	Leyden		96			39				96			
	119	Utrecht		72					21		13			
	120	Wageningen	31											
Polonia	121	Cracovia					87		99	33	139	51		
	122	Danzig. alp planz	40	66	20					21	22			
	123	Posnan		7	35	267	44	276	58	85		65		
	124	Varșovia					73		153					
Portugalia	125	Coimbra		78	24		25		25	72		10		
	126	Lisboa		146	14						30			
	127	Sacavém					17							
Rusia	128	Ashkhabad				22								
	129	Baku	33			20								
	130	Charkow	75										40	
	131	Gorkiy-City				21	112						51	
	132	Kiew	42			153							51	
	133	Kuibășev		30										
	134	Leningrad 22	40	98										
	135	" 44	90		42								51	
	136	Minsk		14										
	137	Moscova Universit.	95	54	32	30							51	
	138	" Hort. Experiment.			5									
	139	Odessa	47	13	6		23		243				50	
	140	Perm	6	15										
Spania	141	Poltava	60											
	142	Taschkent	222		32								50	
	143	Tomsk	98		34									
	144	Voronej		43										
	145	Barcelona					78							
	146	Madrid		65										
	147	Valencia	20											

ȚARA	Nr. cor.	ORAȘUL ȘI INSTITUȚIA	din Cluj		La Timișoara									
			1939/1940		1940/1941		1941/1942		1942/1943		1943/1944		1944/1945	
			am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.	am exp.	am pr.
Suedia	148	Göteborg	61	61	16		56	271	113	120	64	79		
	149	Lund	39	48	14		21		18	53	72			
	150	Stockholm	62	63	40		120	231	75	132	97	178		
	151	Uppsala. Inst. Bot.	18	72	8			317	30	79	24			
	252	" Linné Träd.	6								65			
Turcia	153	Istambul	137		43		32							
Ungaria	154	Budapesta	27	29		174		29	14	55	18			
	155	" Academia							1					
	156	Debrecen	271				83	24	47					
	157	Szeged				59		85	32	28				
Africa	158	Alger		48										
America :														
Argentina	159	Buenos-Aires	276											
" Canada	160	Ottawa	76	32										
	161	Montreal	70	39										
" Uruguay	162	Montevideo	9											
" U. S. A.	163	Brooklyn	9											
	164	Lexington	19											
	165	New-York	12											
	166	Ohio Cincinnati		9										
	167	Washington	22	5										
Asia, Japonia	168	Tokyo	49		3									

Tabloul schimburilor de semințe dela ambele noastre grădini botanice

	1939/1940		1940/1941		1941/1942		1942/1943		1943/1944		1944/1945	
	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.
Grădina Botanică din Timișoara	N'a existat grădina		16	11 4245	3406	4276	3336	1852	3306	1058	754	—
			95 grădini		84		68		68		11	
	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.	exp.	pr.
Grădina Botanică din Cluj	4824	4272	2210	1450	4180	840	895	393	3696	2918	—	—
	121 grădini		40+37		85		33		54			

Vizitarea Grădinii din Cluj în vara 1940, până la ocupația străină, a fost normală, grădina fiind în plină splendoare. Chiar pentru aceea proiectasem aranjarea unei expoziții de flori, la începutul lunii Septembrie, în colaborare cu Societatea Națională de Horticultură. Ea a fost contramandată numai având în vedere marea tulburare a publicului din oraș pe urma dictatului.

Intrarea în oraș a trupelor ocupante maghiare și pe urmă năvala maghiarimii din Ungaria ca să ocupe posturile administrative din Transilvania de Nord, a adus un mare număr de vizitatori, surprinși să vadă o grădină atât de strălucită cum nu exista în Ungaria; ocupanții și-au dat toată silința să o prezinte ca o operă maghiară, falsificând în mod grosolan faptele știute de o lume întreagă. O revistă ilustrată scria spre pildă: „Erdély Széchenyi-jének gróf Mikó Imrének alkotó géniusza teremtetten ezt a csodálatos kertet, melyet nagyszerű magyar botanikusok... és a legzseniálisabb magyar botanikus Borbás Vince fejlesztettek a maga nemében egyedülálló tudományos intézetté“. (Geniul creator al contelui Imre Mikó, acest Széchenyi al Transilvaniei, a creat această grădină minunată, pe care admirabili botaniști maghiari... și cel mai genial botanist maghiar au dezvoltat-o într-o instituție științifică unică în felul ei). Câte afirmații, atâtea neadevăruri! Contele Mikó a murit la 1875, iar botanistul Borbás la 1905, așa că nici unul n'a putut nici visa despre această grădină botanică, a cărei teren a fost achiziționat între anii 1910—1921, iar organizarea s'a făcut integral sub stăpânirea românească, între anii 1920—1935, după planurile și ideile mele originale, executate sub conducerea neîntrecutului tehnician horticol, Cornel Görtler inspector-șef de culturi al Grădinii, de personalul nostru românesc. Regret, că față de îndrăznețele neadevăruri afirmate de profesorul Soó și alți mistificatori⁴⁾, trebuie eu să-mi afirm, revendic și apăr aici proprietatea științifică și meritul cultural de a fi creat această grădină așa cum este, cu inovațiile esențiale științifice (aranjarea secțiunii sistematice după principii originale filogenetice; flora României cu circumscripțiile floristice și cu asociațiile etichetate fitosociologicește; secțiunea originală de istorie culturală botanică a grădinii lui Plinius). Dar îmi revendic paternitatea ideii și plănuirii unor secțiuni de interes horticol original: grădina japoneză cu toate aranjamentele sale⁵⁾, secțiunea pomologică cu varietățile vechi indigene, colecțiile de roze, Dahlii, Tulipe și Canne, grădina Rhododendronilor, inițiate de mine.

Acestea le știu toți colaboratorii mei, toată lumea vizitatoare și mărturie este arhiva institutului. Este trist, că aceia care n'au adăogit măcar ceva, necum să fi creat această instituție, se fălesc necavalerește cu pene străine.

Grădina botanică din Timișoara, în special vestitul ei rozariu, a avut o lume întreagă de vizitatori; numărul lor nu se poate cunoaște nici aproximativ, după ce intrarea era liberă, ba nici împrejmuire n'a voit să facă primăria, spre nenorocul rozarului. Dintre botaniștii vizitatori sunt remar-

⁴⁾ Erdély Magyar Egyeteme, Kolozsvár, 1941, p. 319. — Berei Soó R., A Kolozsvári Egyetemi Botanikus Kert és Múzeum. Kolozsvár, 1942, p. 4.

⁵⁾ Borza Al., Sezonul Crizantemelor în Grădina Botanică. Grădina Mea, V, No. Jul. — Dec. 1939.

cabili profesorii străini care au făcut lecții și conferințe la noi (Knoll, Harder etc.); un vizitator drag a fost profesorul Pavel Gomolitzky Alexandrovici dela Facultatea de Biologie din Taschkent (Republica Uzbekistan), directorul Institutului botanic de acolo, cu care eram de foarte multă vreme în relații de schimburi cu Buletin, Flora Rom. exsiccata și cu seminte. Dorea să cunoască „marea uzină botanică din Cluj” măcar în refugiu. Ne-a mai vizitat botanistul tânăr din Tiflis, Doluchanov Armen și E. Sa Nunțiul Apostolic din București. Intorși la Cluj, am avut cinstea să fim cercetați de vestitul academician Țâțan, însărcinat în mod special de Generalisimul Stalin să viziteze grădinile botanice din Europa. A fost călăuzit de Prof. Al Buia, rămânând încântat de frumusețea grădinii noastre, ca și fitogeograful Gritschuk Wladimir dela „Institut Geografi Akademii Nauk” din Moscova, care s'a interesat în special de colecțiile noastre fitopaleontologice, muzeale.

III. MUZEUL BOTANIC.

Personalul. În afară de conservatorul E. I. Nyárády, la Cluj a funcționat în 1940 ca preparator P. Pteancu. La Timișoara d-sa a fost numit asistent. În postul vacant de conservator a fost numit G. Bujorean. Dela revenirea la Cluj atribuții de substitut de conservator are I. Todor. A mai fost detașat la muzeu în Noemvrie 1944 Alexe Arvat, învățător licențiat, cercetătorul florei basarabene. Primlaborantul I. Lup a fost pensionat și pe urmă reactivat pentru un an. În timpul concediului a fost substituit de două studenți, care au lucrat la etichetarea materialului.

Sporul Herbarului Universității noastre la Cluj—Timișoara.

În timpul șederii noastre la Timișoara am căutat să creem un nou herbar general din materialul adus dela Cluj și din achiziții noi obținute prin schimb, donațiuni, cumpărări și colectările noastre.

Dela Cluj am adus cu ocazia evacuării mult material de plante adunate de Prof. Al. Borza, montat pe hârtie de muzeu și inventariat, care nu fusese împărțit încă în herbarul institutului. Mai era însă și mult material lipit dar nedeterminat, provenind mai ales din călătoriile mari de cercetări ale Prof. Borza prin Dobrogea, Basarabia și Banat, din 1920—1935; acesta a fost pe încetul determinat de G. Bujorean, A. Buia, A. Arvat și de I. Todor, de Prof. Borza și ocazional de alții. Am mai adus și mult material colectat de Prof. Borza, nemontat și nedeterminat, care a fost studiat la Timișoara și apoi înregistrat în herbar. Totuși au procedat d-nii G. Bujorean, A. Buia, E. Ghișa, I. Todor, P. Pteancu cu materialul colectat mai demult de d-lor. Din dubletele acestui material și-au reținut colecții câte un exemplar, restul a trecut la dubletele muzeului, care reprezintă o cantitate respectabilă.

Numerotarea herbarului Universității s'a făcut la Timișoara începând

cu N-rul 500.001, pentruca după revenirea la Cluj să nu se repete eventual numerotarea, presupunând că aici a fost mare sporul. Văzând sporul mic dela Cluj din anii de bejenie, constatăm, că măsura noastră de prevedere a fost exagerat de generoasă, fiindcă Clujul maghiar n'a ajuns la acest număr.

Sporul herbarului la Timișoara a fost următorul: In 1941 am primit dela: P. Cretzoiu 30+309 specii, dela Muzeul de Șt. Nat. Viena 242 ex., Școala Politehnică 50 ex.;

1942: dela Université de Genève, l'Herbier Boissier 466 specii; dela Muzeul Naț. Maghiar, Secția Botanică Budapesta 400 specii; dela Institutul Botanic din Königsberg 283 sp.; Muzeul Botanic Berlin-Dahlen 192 coale (Sintenis, Iter orientale 1884—94); A. Paucă 60 sp.; Univ. Königsberg 124 sp.;

1943: Naturhistorisches Museum Wien 164 sp. (Crypt. exs. cent. XXXV); Inst. Cercetări Agr. a României, Secț. Fitopat. — Prof. Tr. Săvulescu (Herb. Myc. Rom. fasc. XV—XXIV) 450 ex.; N. Boșcaiu 75 ex.; Naturh. Museum Wien 350 coale (mușchi);

1944: Flora Romaniae exsiccata, Cent. XXII—XXVI, Cluj—Timișoara, 500+226 exemplare.

Din colectările personalului nostru științific herbarul a sporit cu cca 30.000 foi de herbar, dar acesta nu este montat și cu atât mai puțin numerotat.

Numerotarea s'a făcut numai dela 500.001—508.907.

Numărul total al foilor de herbar inventariat aparținător herbarului Univ. Regele Ferdinand I este:

Material din 1872—1931	160.384
Material din 1931—1940	31.692
Sporul din 1941—1945 la Cluj	6.792
Inventariate la Timișoara	8.907
Total:	207.575

Sporul Herbarului Universității la Cluj în 1940—1945. Dela ultima dare de seamă sporul mergea în tempo normal până la refugiu. Este cunoscut din precedentele rapoarte, că herbarul compus din materialul Universității și al Muzeului Național Ardelean, inventariat fiecare deosebit, avea o numerotare unitară, introdusă de mine la 10. III. 1931, când în urma tratativelor duse între delegații Uniunii Muzeului Ardelean de-o parte și de altă parte între mine, ca delegat ministerial special, ajunsesem la un proiect de acord, prin care Uniunea ceda colecțiile sale botanice integral în proprietatea Universității „Regele Ferdinand I”. Numărul total al plantelor inventariate era la 1931 de 419.906, din care proprietatea Universității era de 160.384, iar a Muzeului Național Ardelean de 259.522.

Probabil din greșală, numerotarea unitară se continuase însă cu N-rul 419.750, deci cu o diferență în minus de 157.

În timpul stăpânirii române, până la Aug. 1940 s'au înregistrat în herbarul Universității încă 31.692 plante, încât la refugiu Herbarul Universității se compunea din 192.076 plante inventariate.

La înapoierea noastră din refugiu am găsit herbarul deosebit numerotat pentru Universitate și deosebit pentru Muzeul Național al Ardealului.

În Herbarul Universității a fost în anii 1940—1945 înregistrat un număr de 12.663 foi, din care însă numai 5871 plante erau achiziție maghiară, iar restul de 6.792 era fond românesc, plante intrate la muzeu înainte de ocupația maghiară, dar rămase neinventariate, fiindcă nu fuseseră lipite, petrolate sau determinate. După mărturia inventarului sunt achizițiile Universității „Regele Ferdinand I” plantele ce poartă următorii numeri de inventar și sunt de următoarea proveniență:

192076—192889	. 814	plante	. .	colecții vechi
193136—196842	. 3707	„	. .	col. Nyárády
196843—197216	. 374	„	. .	Fl. R. e. XIX—XXI.
197486—187742	. 257	„	. .	schimb din străinătate
197743—197837	. 95	„	. .	schimb din străinătate
198080—198269	. 190	„	. .	schimb din Praga
198270—198486	. 217	„	. .	schimb din Viena
199223—199281	. 59	„	. .	col. Nyárády
201311—201666	. 356	„	. .	cumpărat. veche. Herb. Posharsky
202757—202805	. 49	„	. .	schimb din Lemberg
202954—203009	. 56	„	. .	colecții vechi
203460—203640	. 180	„	. .	colecții vechi
203641—203769	. 128	„	. .	colecții vechi
204649—204739	. 90	„	. .	col. Al. Borza și E. Nyárády

Și printre N-rii 199.282—199.796 și 200.662—200.736 se găsesc însă plante achiziționate în era românească, dar din cauza nepreciziei inventarului nu se pot identifica. Numai aproximativ 5871 plante sunt achiziția universității maghiare, deci cca 1200 plante la an, ceea ce nu poate fi considerat ca spor normal, față de reclama uriașă ce și-a făcut directorul prin „Dărilor de seamă” publicate în Anuarul Universității, în „Scripta” și în rapoartele către Muzeul Ardelean.

Recapitulând numerotările analizate mai sus, rezultă că „Universitatea” din Cluj posedă numărul următor de plante:

a) material Univ. Reg. Ferd. I. 207,575

b) sporul din era maghiară 1940—1944 . . . . . 8.907

Total: 213.646

Numerotarea herbarului universitar a continuat în 1945, toamna, cu 213.647, după ce sporul din Timișoara a fost renumerotat.

Herbarul Muzeului Ardelean număra la 1931, când s'a făcut unifica-

rea numărării, 259.522 specimene și nu a mai sporit până la 1940, fiindcă muzeul nu dispunea nici de fonduri, nici de funcționari proprii și nici de publicații pentru schimb.

După venirea universității maghiare la 1940, funcționarii universității iar au reluat vechea practică din timpurile dinainte de Unire, de a trece la Muzeul Ardelean aproape tot ce s'a agonisit pe cheltuiala Statului și prin munca personalului plătit de Stat. Dar Uniunea Muzeului primea și subvenții grase dela Statul, care nu înțelegea să-și subvenționeze propriile sale colecții nici pe departe cu aceeaș munificență. Astfel herbarul Muzeului Ardelean a putut spori prin herbarul Margittai, cumpărat de Statul Maghiar pentru Muzeul Național Maghiar și pentru muzeul institutul botanic al Univ. din Dobrișin. Mutându-se directorul acestuia la Cluj, a adus colecția Margittai pentru herbarul Muzeului Ardelean. Totuși o bunăparte a acestor plante a fost trecută în herbarul Soó.

Citesc în diferite dări de seamă, că acest herbar „particular“ al Prof. Soó ar fi fost dăruit de proprietar Muzeului Ardelean (520 fascicule). N'am găsit această „donațiune“ nici în localul Muzeului și nici în inventarul Muzeului Ardelean nu i-am dat de urmă. „Donațiunea“ aceasta trebuie să fie deci o nouă enigmă.

Sporul herbarului Muzeului Ardelean în acești cinci ani a fost, după inventar, de 23.364 file, ajungându-se la N-rul de inventar 282.886. Dar acesta este numai un număr imaginar, căci rezultă din modificarea numărării. Direcțiunea maghiară, crezând că la 1919 am continuat greșit numerotarea herbarului Muzeului, luând numărul curent mai mic cu 9718, a adăogit acest număr în ziua de 31 Dec. 1942 la numărul de inventar de 260.243, saltând astfel numărul plantelor la 269.961. Ori aceasta este o greșală, căci cu ocazia luării în primire a herbarului în 1919, cu fostul conservator de pie memorie M. Péterfi am constatat, că în era maghiară veche se practica curent înscrierea materialului cumpărat din banii institutului, în inventarul Muzeului Ardelean; scăzând aceste 9718 numere din inventar, am restabilit situația de drept reală. Am întrelăsat însă atunci să adaug aceste 9718 numere pe nedreptul atribuite Muzeului Ardelean, la numerotarea herbarului universitar, pe nedreptul spoliat de acest avut al său.

Revenind la chestiunea sporului constat că sporul real al herbarului Muz. Ard. a fost în 1940—1945 de $23.364 - 9.718 = 13.646$ plante. Analizând acest spor constatăm, că el provine din plante colectate de Nyárády, Felföldy, Pap, Ujvárosi, Balázs, Hargitai, Margittai, Zólyomi, Györffy și Igmándy. Este însă în acest spor și un număr respectabil de plante vechi colectate de Demeter și M. Péterfi. Nu a intrat în inventar nici o plantă colectată sau donată de directorul Soó. Nu știu atunci pe ce se întemeiază raportul său grandilocvent despre sporul „fără precedent“ al herbarului (Scripta Botanica Musei Transsil-

vanici, II 1943, p. 164, și în alte locuri) și despre o donațiune a sa afirmativă de plante, (colectate în bună parte pe banii statului, de când era adjunct la Stațiunea biologică la Tihany și profesor la Universitatea din Dobrițin!).

Activitatea Muzeului Botanic.

În afară de munca ingrată a mutării, a conservării prin mii de pericole a prețiosului nostru material luat cu noi în refugiu, și în special al centurilor lin *Flora Romaniae exsiccata* editate și nedistribuite în străinătate, precum și al materialului neditat, am avut obligația de a crea un nou muzeu cu herbar și colecții de produse vegetale. Pentru aceasta am primit în clădirea Automobil Clubului regal român din Timișoara o sală spațioasă pentru herbar și o sală festivă monumentală pentru muzeu și tablouri. După ce n'am luat cu noi dulapuri, prima grijă a fost în 1940/41 să comandăm 8 dulapuri de herbar, confecționate de tâmplăria Tr. Novac din Timișoara. Dulapurile au fost comandate și făcute exact în dimensiunile și după modelul celor din Cluj, ca după revenire să poată fi încadrate în Herbarul nostru splendid, ceea ce am și făcut după revenirea noastră din Iulie 1945. Cea mai mare parte a herbarelor, a centuriilor le-am așezat pe rafturi foarte practice, demontabile, pe care le-am transportat ușor dela Timișoara la Cluj și le folosim acum în sala de dublete, în depozitul publicațiilor și în sala de preparat.

Accentul principal al activității noastre l-am pus pe munca de explorare și de colectare, a florei Banatului, considerând acest refugiu temporar ca o excursiune de proporții mari și prelungită, într-o provincie mai puțin cercetată de noi. Vom da mai jos tabloul excursiunilor noastre numeroase.

O altă preocupare muzeală a fost studiul critic al florei române și scoaterea „*Florei Romaniae exsiccatae*” și colectarea materialului îmbelșugat pentru această monumentală operă națională.

Am publicat încă în Cluj Indexul general al centuriilor I—XXI, redactat de Al. Borza și E. I. Nyárády.

În 1941 am editat la Timișoara Centuriile XXII—XXIII (200 numere cu 72 addendae la centuriile anterioare); în 1943 am editat Centuriile XXIV—XXV (200 numere cu 80 addendae); în 1944 am publicat centuria XXVI (100 specii cu 74 addendae). Regretăm numai că în urma bombardamentelor și a inundației ce a urmat, câteva numere pregătite pentru ultima centurie și a căror schede se tipăriseră, au fost distruse, încât lipsa lor din „*Fl. R. e.*” va fi o mărturie tragică a vremurilor de bejenie pe care le-am trăit.

Centuriile editate n'au putut fi expediate în străinătate decât la un număr mic de institute, fiind rezervate pentru expediere mai târziu.

Cu multă satisfacție și mândrie trebuie să constat, că vechii noștri colaboratori au continuat cu un zel și cu o adevărată pasiune crescândă să co-

lecteze material nou pentru această publicație, în ciuda atâtor dificultăți. La cei vechi s'au adăogit și noi colaboratori din Banat: Ing. S. Pașcovich și tânărul elev-botanist N. Boșcaiu din Caransebeș.

În refugiul din Timișoara am pornit însă și o nouă publicație de herbar a Muzeului nostru. Este „*Cecidotheca Romanica*“ publicată de A. Borza și M. Ghiuță (din Turda). Primul și-a reluat activitatea din tinerețe de cecidiolog (publicase în *Herbarium cecidiologicum* de Pax și Lingsheim din Breslau mai multe numere); dl M. Ghiuță s'a remarcat printr-o asiduă cercetare a zoocecidiorilor din România, publicând o serie de lucrări apreciate. Noua noastră publicație apare numai în 40 exemplare, date fiind dificultățile colectării multor cecidii într'un număr mai mare. S'au publicat până acum în 1942 decadele 1—5 (50 numere cu 2 duble) și în 1944 decadele 6—10 (numerele 51—100 cu 19 duble). Colaboratorii decadelor publicate au fost: Al. Borza (Cluj—Timișoara), I. Bretan (Câmpia Turzii), Al. Buia (Cluj—Timișoara), N. Boșcaiu (Caransebeș), P. Cretzoiu (București), M. Ghiuță (Turda), E. Ghișa (Timișoara), P. Lazea (Turda), P. Pteancu (Timișoara), G. Pop (Timișoara), Tr. Ștefureac (București), I. Tarnavski (București), I. Todor (Timișoara), C. Velea (Câmpia Turzii).

Excursiile botanice cu scopul de a face cercetări științifice și cu rosturi didactice, s'au făcut numeroase atât în 1940 dela Cluj și apoi dela Timișoara, cât și în anii următori dela Timișoara și la urmă iarăși din Cluj.

Iată cronica lor, după ziarul de excursii: **1940.** 1. Hoia (7. IV., Buia cu studenții). — 2. Valea Arieșului (23. IV., Ploașta). — 3. Valea Lungă pe Târnava mică (3. V., Buia, pentru Irise). — 4. Fânețele Clujului (2. V., Ghișa). — 5. Fânețe-Dealul Sf. Gheorghe (5. V., Ghișa cu Nyárády). 6. — Cariera de piatră și pădurea Mănăsturului (10. V., Ghișa și Nyárády). — 7. Făgetul Clujului (12. V., exc. didactică cu studenții, Prof. Borza). — 8. Fânețele Clujului (26. V., Buia cu studenții). — 9. Florești Cluj (8. VI., Ghișa și Nyárády). — 10. Valea Caldă (10. VI., Ghișa și Nyárády). — 11. Munții Meseșului (8—10. VI., Pteancu). — 12. Dumbrava-Vadului-Făgăraș (30. V., Buia). — 13. Sudul Basarabiei (7—11. VI., Borza și Buia). — 14. Băile Episcopiei (26. V., Borza). — 15. Ocna Dejului (9. VII., Prodan și Buia). — 16. Vatra Dornei (27—30. VI. Borza). — 17. Băile Episcopiei (9. VII., Borza). — 18. Suat-Turda (29. VI., Ghișa). — 19. Nădăsel-Gilău-Florești-Cluj (6. VII., Nyárády, Ghișa, Pteancu cu studenții). — 20. Stâna de Vale (10.—12. VII., Borza). — 21. Munții Meseșului (9—13. VII., Pteancu). — 22. Ciumbrud-Blaj-Pănade-Bazna-Iernut (16—23. VII., Borza cu Ghișa; studiul continuat apoi până la 1. VIII. cu o mică întrerupere, de Borza). — 23. Munții Meseșului (27. VII—1. VIII., Pteancu). — 24. Dobrogea de Nord (24—29. VII., Buia). — 25. Gilău-Florești-Cluj (8. VIII., Nyárády cu Ghișa). — 26. Sărăturile Co-

jocna (7—8. VIII., Todor). — 27. Ocna Dejului (9. VIII., Todor). — 28. Someșul cald (13. VIII., Buia, Crețoiu, Ghișa și Pteancu). — 29. Valea Caldă-Cluj (13. VIII., Todor). — 30. Desmir-Cluj (14. VIII., Todor). — 31. Slatina, Valea Bondar-Someș (15. VIII., Todor). — 32. Intregalde-Alba (16—17. VIII., Borza, Ghișa și Pteancu). — 33. Valea Florilor-Turda (17—18. VIII., Todor). — 34. Dumbrăveni, Gogan Varolia-Târnava Mică (12. VIII., Borza). — 35. Ocna Sibiului (22. VIII., Todor). — 36. Sărăturile Praid (23. VIII., Todor). — 37—82. Sărăturile dela Băile-Turda și Valea-Sărată (46 excursii între 10. V. și 12. X., Todor). — 83.—98. Refugiul Inst. Botanic la Timișoara. S'au făcut numeroase mici excursii în etape dela Turda (Borza, Ghișa, Pteancu, Ploță, Trif și Todor și Blaj (Borza) (cca 15 zile). Total 98 excursii în 128 zile pe teren.

1941. 1. Casa Verde—Timișoara (22. III., Pop cu Ghișa). — Sărături-Turda (9. III., Todor). — 3. Viile Iarmatei—Timișoara (16. IV., Pteancu). — 4. Casa Verde—Timișoara (1. V., Borza, Ghișa, Pteancu, Cosma, Todor și studenții). — 5. Băile-Herculane (25—26. IV., Todor). — 6. Parcurile Timișoarei (1. IV. Borza cu studenții). — 7. Băile-Sărate-Turda (3—8. V. Todor). — 8. Casa Verde—Timișoara (16. V., Bujoreanu). — 9. Băile-Herculane (19—21. V., Borza, Bujorean, Ghișa, Pteancu, Cosma și Todor). — 10. Chevereș, Gârbova, Hitiaș-Timișoara (10. V., Borza). — 11. Viile Iarmata, Casa-Verde—Timișoara (3. VI., Pteancu, Pop și Todor). — 12. Băile Sărate-Turda (1—2. VI., Todor). — 13. Viile-Iarmata (19. VI., Bujorean, Ghișa și Pteancu). — 14. Valea Timișului, Șag-Timișoara (22. VI., Borza, Ghișa și Pteancu). — 15. Buziaș (25. VI., Borza, Buia, Ghișa și Pteancu). — 16. Bocșa-Montană, Valea Dunării-Băile-Herculane (1—5. VIII., Borza, Ghișa și Pteancu). — 17. Băile Herculane-Cazane (1—2. VI. Borza, Knoll și Pop). — 18. Masivul Highiș-Drocea (14—17. VII., Borza, Buia și Pteancu). — 19. Banatul S. W-Vârșet și Șusara în Jugoslavia (22—24. VII., Borza, Ghișa și Pteancu). — 20. Caransebeș, Reșița și Lugoj (29—31. VIII., Borza, Buia și Pteancu). — 21. Munții Parângului (6—10. VIII., Borza, Pteancu și Ploață). — 22. Turda și împrejurimi. (29. VII—9. VIII., Ghișa). — 23—91. În jurul Timișoarei, câteva la Lugoj, în tot cursul anului 1941 de Bujorean (total 70 excursii). — 92. Masivul Foiana Ruscă (29. VIII—1. IX., Pteancu). — 93. I. Todor fiind mobilizat între 5. VI.—4. XII., la o unitate motorizată a avut ocazia să cerceteze o parte din lunca Prutului, Bugului, câteva sărături climatice depe malul Ingului, apoi vegetația acvatică a Niprului precum și cea stepică a Stepei Nogai în Nordul Crimeii (20 zile herborizări). Total 93 drumuri în 151 zile pe teren.

1942. 1. Pădurea Casa Verde—Timișoara (11. V., Pop, Bujorean,

Ghişa, Mihăilescu, Pteancu şi Cupcea). — 2. Poiana Ruscă (5—8. V., Pteancu). — 3. Poiana Ruscă (18—22. V., Pteancu). — 4. Băile-Sărate, Turda (23—26. III., Todor). — 5. Băile-Sărate-Turda (24—28. V., Todor). — 6. Lipova, Radna şi Şiria — Arad (30—31. V., Ghişa şi Todor). — 7. Mehala, Ronaţ-Timişoara (1. VI., Borza, Bujorean şi Ghişa). — 8. Pişchia-Timişoara (21. VI., Ghişa). — 9. Fratelia, Freidorf-Timişoara (16. VI., Borza cu Todor). — 10. Cernăteaz-Timişoara (18. VI., Borza cu Todor). — 11. Jadan-Timişoara (19. VI., Borza cu Todor). — 12. Munţii Siminic (20—22. VI., Borza cu Todor). — 13. Săcălaz-Timişoara (25. VI., Buia cu Todor). — 14. Soimuş, Lipova-Arad (26. VI., Ghişa). — 15. Oraviţa, Bozovicu şi Orşova (1—4. VII., Borza, Buia şi Ghişa). — 16. Băile-Sărate-Turda (13—19. VII., Todor). — 17. Imprejurimile Timişoarei (3. VIII., Bujorean cu Ogruţan). — Zau, Frata, Suat, Ch. Turzii—Turda (18. VII—3. VIII., Ghişa). — 19. Cenad, Valea Murăşului până la Arad (13—14. VIII., Borza cu Ghişa). — 20. Poiană Ruscă (17—27. VIII., Pteancu). — 21. Sudul Banatului, Oraviţa, Naidăş, (20—24. VIII., Borza cu Ogruţan — 22. Banloc, Partaş-Timiş-Torontal (27. VIII., Borza). — 23. Valea Beilului, Oraviţa (9—11. IX., Borza cu Buia). — 24. Muntele Gugu, masivul Țarcu (18—22. IX., Borza, Buia, Ogruţan şi Boşcaiu). — 25. Băile Herculane (6—8. X., Borza şi Ogruţan). — 26—27. Călătorie de studii prin Croaţia, Elveţia şi Italia cu cercetări botanice în jurul Zagrebului şi pe Muntele Grigna la lacul Como. (20. IV—26. V., Borza). — 28. Pişchia (26. VII., Borza cu Tenchea). — 29. Breaza-Prahova (14—16. VII., Borza). — 30. Odesa, litoralul mării (13. IX., Todor). — 31. Băile-Sărate-Turda (9—11. X., Todor). — 32—92. Timişoara şi împrejurimi, Mehala, Ronaţ, Moşniţa şi Casa Verde (61 excursii în tot cursul verii de Bujorean). — 93. Muntele Țarcu (24—27. VII., Borza cu Todor). Total 93 drumuri în 155 zile pe teren.

1943. — 1. Pădurea Casa Verde-Timişoara (16. III., Borza, Ghişa, Todor şi studenţii). — 2. Foeni-Timiş-Torontal (22. IV., Borza, Buia şi Pteancu). — 3. Podișul Lipovei, Poiana-Ruscă (29—30. IV.—1. V., Borza, Pteancu şi Pop). — 4. Casa Verde-Timişoara (16. V., Ghişa, Pteancu şi Todor). — 5. Băile-Sărate-Turda (29. IV. — 3. V., Todor). — 6. Foeni, Iohanisfeld-Timiş-Torontal (21. V., Borza cu Todor). — 7. Băile-Herculane (28—30. V., Borza, Buia, Ghişa, Pop, Pteancu şi Todor). — 8. Poiana-Ruscă (23—26. V., Pteancu). — 9. Cenadul Mare—T.-Torontal (3. VI., Borza cu Pteancu). — 10. Băile-Sărate, Cheile Turzii-Turda (12—14. VI., Ghiuţă, Ștefureac, Tarnavski şi Todor). — 11. Băile Sărate-Turda (15—18. VI., Todor). — 12. Pădurea Casa Verde-Timişoara (19. VI., Mihăilescu, Tarnavski, Ștefureac, Morariu, Ghişa, Ptean-

cu și Todor). — 13. Sânmhaiul-Român, Ronaț, Mehala—Timișoara (20. VI., Bujorean, Tarnavski, Ștefureac și Todor). — 14. Deta și Deta-T.-Torontal (24. VI., Borza, Ghișă și Morariu). — 15. Poiana-Ruscă (22—27. VI., Pteancu). — 16. Poiana-Ruscă (5—12. VII., Pteancu). — 17. Băile Sărate Turda (23—29. VII, Todor). — 18. Poiana-Ruscă (23—30. VII., Pteancu). — 19. Bogșa, Carașova, Beul sec. (27—29. VI., Borza cu Buia). — 20. Zlătunoia, Stânca Ștefănești, Albești-Iași (6—10. VII., Borza, Popovici-Bâznoseanu și Popescu). — 21. Deta, Voiteg-T.-Torontal (19. VII., Borza cu Todor). — 22. Lipova, Săvârșin Zam, Alba Iulia, împrejurimile Turzii, Hațeg, Bucova (20—25. VII., Borza cu Ghiuță (la Turda). — 23. Bucova, Hațeg-Hunedoara (28—30. VII., Borza). — 24. Muntele Arjana, Cornareva (10—14. VIII., Borza). — 25. Poiana Ruscă (7—11. VIII., Pteancu). — 26. Turnu-Severin, împrejurimile Tismanei, Bălcești-Gorj, Bistrița-R. Vâlcea, Petroșani (27. VIII.—1. IX., Borza). — 27. Chișinău, Tiraspol, rezervația Manzâr, Tătărești, Vâlcov, Orhei, Soroca, Bălți (8—17. IX., Borza la unele excursii Lepși). — 28. Miniș, Șiria-Arad (X., Borza). 29—55. Excursiile în jurul Timișoarei p. studiul buruenelor (Bujorean). Total 55 eșiri în 129 zile pe teren.

1944. 1. Aliuș, Pișchia-T.-Torontal (11. V., Borza cu Buia). — 2. Pișchia (2. VI., Borza cu Buia). — 3. Pișchia (7. VI., Borza, Buia, Bujorean, Țopa, Răvărui și Ghișă). — 4. Banloc—T.-Torontal (9. VI., Borza cursiștii Cursului de vară). — 5. Bazoș (11. VI., Borza și cca 30 participanți la Cursurile de vară). — 6. Variaș (25. VI., Borza). — 7. Săcălaz, Bergsău, Checica, Bobda, Sânmihaiul român-T.-Torontal (27. VI., Borza, Buia și Țopa). — 8. Hitiaș-T.-Torontal (29. VI., Borza). — 9. Hitiaș, Buziaș, Silagiu (1. VII., Borza și Vet. Țenchea). — 10. Hitiaș, Racovița, Drăgoești, Ohaba, Sinersig (1. VII., Borza și Vet. Țenchea). — 11. Hitiaș-Timișoara (3. VII., Borza). — 12. Hitiaș (10. VII., Borza). — 13. Hitiaș (12. VII., Borza). — 14. Imprejurimile Hitiașului (13. VII., Borza). — 15. Pădurea Dumbrava la Buziaș (16. VII., Borza cu Oprean). — 16. Uliuc, Moșnița, Timișoara (17. VII., Borza). — 17. Valea Pogănișului, Buziaș, Hitiaș (27. VII., Borza). — 18. Recaș, Bazoș (28. VII., Borza cu Vet. Țenchea). — 19. Hitiaș, Lugoj (2. VII., Borza). — 20. Hitiaș, Buziaș-păd. Dumbrava (3. VIII., Borza). — 21. Timișoara-Sibiu (28. X., Borza). — 22. Sibiu-București (XI., Borza). — 23. Bacău-Cosmești (lunca Siretului), Cosmești-Tecuci și împrejurimile (între 1. IV.—24. VIII., 20 zile herborizări, Todor). — 24—54. 30 cercetări în jurul Timișoarei a Caransebeșului și B. Herc. etc. (Bujorean). Total 54 eșiri în 72 zile pe teren.

1945. — 1. Timișoara—Cluj (16—19. V., Borza). — 2. Mehala-T. Torontal (2. V., Buia cu Todor). — 3. Casa Verde (5. V., Pop, Buia, Pașcovschi, Ciobanu, Arvat, Vasii și Todor). — 4. Tere-

mia Mare-T.Torontal (26—28. V., Borza cu Todor). — 5. Casa Verde-Timișoara (27. V., Ghișa). — 6. Casa Verde (2. VI., Borza, Ghișa, Arvat, Avram, Todor cu studenții). — 7. Băile Sărate-Turda (24—25. VI., Todor). — 8. Făgetul Clujului (1. VIII., Nyárády, Ghișa și Todor). — 9. Lacul din parcul Cluj (28. VIII., Todor cu Vaslu). — 10. Someșeni-Cluj (14. IX., Prodan, Buia, Todor și Vaslu). — 11. Săraturile Dezmir Cluj (30. IX., Todor). — 12. Parcuri în jurul Timișoara (VI., Borza cu studenții). — 13. Mănăstirea Tismana (15—16. VI., Pteancu). — 14. Valea Dunării în jurul oraș T. Severin, Ostrovul Corbului (22—23. VI., Pteancu). Până la 30. IX. total 14 eșiri în 44 zile.

Totalizând numărul excursiilor, respectiv campaniile de cercetări și numărul zilelor petrecute pe teren, obținem tabloul de urmează. In acesta am trecut și datele respective ale excursiilor făcute pentru cercetări de botaniști maghiari în anii 1941—1944 scoase din dările de seamă lăudăroase tipărite de directorul maghiar din Cluj în „Scripta Botanica“.

Anul	Institutul românesc la Cluj apoi Timișoara		Institutul maghiar la Cluj	
	Câte excursii	Câte zile pe teren	Câte excursii	Câte zile pe teren
1940	98	128	—	—
1941	93	151	76	146
1942	93	155	69	116
1943	95	129	86	128
1944	54	72	?	?
1945	14	22	—	—

Dacă ținem seamă de faptul că drumurile de cercetări au fost făcute de noi în bună parte cu automobilul „Ford“ al Grădinii, care permitea o rapidă deplasare la țintă, pânăcând cei dela Universitatea maghiară se deplasau la terenul de studiu cu trenul sau cu căruțele răpitoare de timp, cred că nu greșesc dacă la zilele noastre petrecute pe teren adăogim o cincime, în raport cu ce au putut face maghiarii.

Secțiunea Botanică a Muzeului Municipiului Timișoara.

Pentru a fi complet trebuie să mai arăt, că în primăvara a. 1941 am intervenit la Primăria Municipiului, ca să dea în păstrarea, grija și folosința institutelor universitare colecțiunile sale de istorie naturală, care în urma repetatelor mutări se găsesc în cele mai rele condiții de păstrare. Așa am primit ca depozit din Muzeul Municipiului, pe lângă o colecție școlară de secțiuni de trunchiuri, și un herbar din vre-o 10 fascicule, cuprinzând în cea mai mare parte plante recoltate în Banat de vestitul botanist din Oraș A. P. P. Wierzbicki sau primite de el dela corespondenții săi.

Această colecție din anii 1820—1847 a fost etichetată, în parte revizuită și clasată, în ordinea alfabetică a genurilor. Cu ocazia dispersărilor de frica bombardamentelor, colecția ne-a fost cerută de conducerea Muzeului, care a adăpostit-o în cazemate. După trecerea primejdiei a căzut însă jertfă unei jăfuiri.

Muzeul Botanic propriu-zis.

Este cunoscut, că la parterul Institutului este plasată o colecție uriașă de obiecte muzeale botanice, într'o sală mare special clădită pentru acest scop, apoi într'o sală mai mică de alături (colecțiile paleobotanice), având o anexă și în mansardă (colecția de semințe și secția istoriei botanice). Materialul imens, expus în vitrine splendide, care formează toate proprietatea Universității „Regele Ferdinand I“, este în parte al Universității, în parte proprietatea fictivă a „Uniunii Muzeului Ardelean“, care se consideră stăpâna Muzeului Național al Ardealului. Acest material a fost adunat în bună parte de fostul profesor Alader R i c h t e r, un genial organizator, din fondurile primite direct ori prin mijlocirea Uniunii, ca subvenție de Stat; în lipsă de local corăspunzător, materialul era înmagazinat în corpul și atenansele vechiului Teatru Național, transformat acum în Colegiu Academic. Abia după ce am zidit edificiul impunător al Muzeului botanic în 1930—1935, s'a putut pune la adăpost sigur și demn acest muzeu și ne-am putut gândi la refacerea și mai ales la îmbogățirea acestor colecții, care contează ca cele mai mari și mai complete din sud-estul Europei. Astfel am procurat prin Institutul de Cercetări Agronomice al României, prin Facultatea de Agronomie și prin C. A. Monopolurilor bogate colecții de produse agricole (cereale, fructe, tutunuri, droguri, plante medicinale); am pregătit prin desenatorul-sculptor al institutului nostru (C. K e r e s z t e s) o mare colecție de mulate; am procurat dela mocani ciubărari vase, tulnice, etc.; dela Museum d'Histoire Naturelle din Paris am primit, la intervenția personală a Prof. Al. B o r z a, o mare colecție de produse vegetale exotice; decanul Facultății de Farmacie din Paris ne-a dăruit un splendid album colorat de plante medicinale; conducerea Societăților miniere „Petroșani“ și U. D. Reșița ne-au trimis lăzi întregi cu fosile din minele lor de cărbuni; Prof. E. P o p a colectat și preparat o colecție devenită clasică de plante fosile din Borseciu, reorganizând întreaga colecție paleobotanică; Prof. Al. B o r z a și conservatorul E. I. N y á r á d y au îmbogățit Muzeul (colecțiile Institutului) cu multe alte obiecte din țară și străinătate. Când toate au fost aranjate definitiv, am îngrijit de o nouă etichetare unitară, dând ordin sever, ca nu cumva să se schimbe numerele de inventar, trecând obiectele Muzeului Ardelean la Universitate sau invers. Cu această lucrare am însărcinat, sub supravegherea conservatorului muzeu E. I. N y á r á d y, pe desenatorul K e r e s z t e s și pe laborantul S z i l á g y i, toți trei de naționalitate ma-

ghiară, ca nu cumva să se poată știrbi patrimoniul Muzeului Ardelean, a cărui epitropie era de naționalitate maghiară. Și de fapt, întreaga lucrare s'a făcut în mod absolut corect și loial.

Cu ocazia plecării din Cluj a rămas absolut întreg muzeul neatins.

Mare mi-a fost mirarea când la revenirea din refugiu în Iunie 1945 am aflat toate obiectele la loc — minus produsele manufacturii de tutun — dar toate obiectele cu etichetare curat maghiară și toate purtând eticheta și numărul de inventar al Muzeului Ardelean.

Un întreg muzeu deci înstrăinat din averea Universității! Și ce este mai senzațional e motivarea pe care o dă directorul din 1941—1944 al acestui muzeu, Profesorul R. de Sóó⁶⁾. Spune că după ce vechile etichete au fost înlăturate de „conducerea română”, ar fi fost imposibil să se stabilească dreptul de proprietate a singuratecelor obiecte, pentru aceea a stabilit, împreună cu comisarul ministerial pentru universitate și cu șeful direcțiunii muzeelor din minister, ca toate obiectele muzeale să fie inventariate proprietatea Muzeului Național Ardelean.

Dar câte afirmații, atâtea neadevăruri. Căci *a)* însuși recunoaște în alt loc, că vechile inventare ale Muzeului i-au fost puse la dispoziție de conducerea Uniunii, putea deci ști ce este fondul vechiu al Muzeului Ardelean, toate celelalte fiind achizițiile românești ale Universității „Regele Ferdinand I”; *b)* i-au stat la îndemână dările de seamă tipărite despre sporul românesc al muzeului; *c)* pe obiecte s'au păstrat etichetele de inventariere veche cu excepția când erau lipite la exteriorul obiectului, jenând din punct de vedere muzeal, noi lipindu-le pe dos sau pe talpă; *d)* din etichetele românești se putea precis stabili ce este al Universității și ce al Muzeului Ardelean; *e)* noua etichetare s'a făcut cu acelaș personal tehnic maghiar (Nyárády, Keresztes, Szilágyi), care era martor clasic și cheazășia transcrierii românești absolut corecte și precise; *f)* înseși indicațiile de pe etichetele transcrise în ungurește arată că sute de obiecte fuseseră colectate sau dăruite în anii 1920—1940 de Al. Borza, E. Pop și alții și nu puteau fi deci proprietatea Uniunii M. N. A.

Nu este deci nici o scuză pentru procedura lor cinică și necorectă. :

IV. ACTIVITATEA ȘTIINȚIFICĂ ȘI DIDACTICĂ.

Directivele muncii științifice au fost și în acești ani aceleași ca și înainte. Prof. Al. Borza a studiat flora și covorul vegetal al țării, făcând în 1940 explorări în Basarabia și Transilvania, în 1941—1944 mai ales în Banat, munții din Hunedoara, în valea Jijiei din Moldova și o călătorie de control fitosociologic în Basarabia. G. Bujorean a fost preocupat, pe lângă problemele de ecologie, mai ales de chestiuni floristice și sistematică. E. Ghișă a lucrat — cât nu a fost mobilizat — la chestiunea studiului

⁶⁾ Erd. Múz. Evkönyve az 1943 évre. Kolozsvár, 1944, p. 53.

fitosocial al Câmpiei. P. Pteancu a cercetat și în 1940 munții Meseșului în vederea monografiei proiectate; după dictatul dela Viena ne având acces la Meseș, a început studiul masivului Poiana Ruscă, unde a petrecut mult timp, 3 ani în șir, singur sau cu Prof. Borza. Intre timp Meseșul a fost studiat la repezeală de un botanist maghiar, pierzând astfel dl Pteancu prioritatea studiului său fitosociologic atât de conștiincios. Iată una din pierderile ireparabile morale pricinuite învățăților români de episodul trist al „cedării“, despre care lumea laică nici habar nu are.

Tot probleme de sistematică au lucrat în institutul nostru sau cu ajutorul mijloacelor sale literare și muzeale, colaboratorii interni și externi ai institutului: Al. Buia, E. Topa, P. Cretzoiu, C. Cosma-Oltean, A. Arvat, S. Pașcovschi, J. Morariu, N. Boșcaiu, A. Coman, C. Papp, Tr. Ștefureac etc.

De sfredeliul de turbă al institutului s'a folosit pentru explorări microstratigrafice Prof. E. Pop și discipolii săi recenți, I. Ciobanu și A. Bartmus.

Studiilor și explorărilor cecidiologice le-a dat institutul nostru atențiune mai accentuată, în legătură cu editarea Cecidothecei noastre. M. Ghiuță, directorul și N. Boșcaiu au dovedit mai mult zel în privința aceasta.

Imprejurările speciale ale Banatului au favorizat în mod deosebit studiile fitohistorice ale profesorului Al. Borza (vezi Bibliografia No. 302, 310, 312 și mai ales 317), monumentele arheologice, cum sunt castrele și drumurile romane, valurile romane și ringurile avare, apoi movilele (gorgane, hunca) permițând o datare aproximativă a vechimii vegetației.

Acelaș a continuat cercetările etnobotanice, ajungând la sinteze cuprinzătoare (Bibliogr. No. 316, 338 și 339).

Publicațiile personalului sunt enumerate în „Bibliographia Botanica Romaniae“ din Buletin 1940—1945, iar ale directorului deosebit și în Bul. vol. XXV, Appendix I. Le resumăm aici numeric:

Prof. Al. Borza, 1940—1945: 63 publicații tipărite

G. Bujorean,	„	„	5	„	„	și colaborare
E. Ghișă,	„	„	7	„	„	amplă la Fl. R. e.
J. Todor,	„	„	3	„	„	
E. Pteancu,	„	„	2	„	„	
C. Cosma-Oltean	„	„	1	„	„	

Bineînțeles, mobilizarea și lupta pe front a personalului tânăr explică înfățișarea numerică a tabloului.

Comunicările membrilor institutului la societăți științifice, 1940—1945 încă au fost numeroase:

Prof. Al. Borza: 22 comunicări la Cercul Bot., 2 la Zagreb și Geneva.

Dr. G. Bujorean: 4; Dr. E. Ghișă: 5; Prof. Al. Buia: 6; P.

Pteancu: 2; I. Todor: 2; C. Cosma: 1; E. I. Nyárády (în 1940): 1; V. Butură (în 1940): 1.

Conferințe publice a ținut deosebit de numeroase, în țară și străinătate, Prof. Al. Borza. A conferențiat și Prof. Al. Buia.

Activitatea didactică.

Cursuri. În 1939/40 Prof. Al. Borza ținuse cursul său fundamental de Botanică sistematică cu studenții în științe naturale și geografice cu naturale. A mai ținut un curs liber de Fitogeografie.

În 1942 s'a schimbat titlul catedrei în „Botanică și Fitogeografie“, corespunzând câmpului de activitate de totdeauna a acestei catedre. Ca o consecință prof. Al. Borza a ținut, cu începutul anului școlar 1942/43 trei cursuri: de Morfologie, (stud. a. I), de Sistematică (st. a. III și IV) și de Fitogeografie (stud. în geografie a. II—III și în șt. nat. IV).

Cursurile de sistematică sunt întovărășite în sală de ample demonstrații de material viu și preparat, apoi de demonstrații în secțiunea sistematică din grădină (primăvara se fac cursurile în sala din mijlocul sistemului, la Cluj); excursiunile botanice completează expunerile teoretice sistematice.

Iată titlul acestor cursuri de Fitogeografie:

1940/41: Fitogeogr. Rmâniei cu referire specială la Banat.

1941/42: Florele și vegetația globului.

1942/43: Geografia plantelor cultivate.

1943/44: Florele globului.

1944/45: Fitogeografie generală. Ecologie.

În Apr.-Mai 1942 profesorul a fost suplinit la acest curs, în timpul absenței sale în străinătate, de Dr. G. Bujorean. În 1944/45 la sistematică a ținut câțva timp lecțiile Dr. E. Ghișă, iar seminariile la Morfologie I. Todor, profesorul ocupând funcția de rector al Universității la Sibiu.

O mențiune specială trebuie să fac de cursurile libere de vară ținute în Iulie 1944 la Timișoara, în timpul alarmelor și bombardamentelor.

Doctorate. Cu subiecte lucrute sub direcția Prof. Al. Borza au luat gradul de doctor următorii:

I. Morariu: Asociații de plante antropofile din jurul Bucureștilor, cu observații asupra răspândirii lor în țară și mai ales în Transilvania.

E. Ghișă: Contribuții la studiul florei și vegetației Basinelui Transilvaniei. *Teză de licență* a preparat la institut cu subiecte fitogeografice: Stejerișele din România dș. Daba Cornelia.

V. PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI. BIBLIOTECA.

1. „Buletinul Grădinii Botanice și al Muzeului Botanic al Univ. din Cluj a continuat să apară regulat și în acești ani de cumplită bejenie, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat. Din volumul XX (1940)

N-rii 1—2 și Appendixul I (cuprinzând Indexul general la centuriile I—XXI ale Fl. R. exs.) au apărut la Cluj, ultimul tipărindu-se zi și noapte în timpul împachetărilor. N-rii 3—4 și Appendix II au apărut în refugiul dela Timișoara, cu titlul modificat și amplificat: dela Universitatea din Cluj la Timișoara. Cu acest titlu au apărut și volumele XXI (1941), XXII (1942), XXIII (1943), XXIV (1944), precum și Nr. 1—2 și Appendixul I (Profesorul Al. Borza, date bibliografice și biografice); abia Nr. 3—4 prezent revine la vechiul titlu.

2. Din „Contribuțiuni Botanice din Cluj — Contributions botaniques de Cluj” am complectat volumul III, adăogind și aici la titlu complectarea atât de grăitoare: „la Timișoara — à Timișoara”. Sub acest titlu au fost lansate și broșurile volumului IV, încheiat în 1944, cuprinzând 15 lucrări apărute în diverse reviste sau ca lucrări de sinestătătoare, de autorii Al. Borza, Al. Buia, E. Pop și I. Safta. Din vol. V sunt gata 5 numere. „Contribuțiunile” se oferă numai în schimb.

3. Din „Flora Romaniae exsiccata” au fost publicate la Timișoara Cent. XXII—XXVI. Reveniți la Cluj preparăm centuria XXVII. Mai avem material imens adunat pentru cca 5 centurii și multe duble adu- de la centuriile anterioare.

4. Din „Cecidotheca Romanica”, noua publicație creată în refugiu am publicat două fascicule, cuprinzând decadele 1—10. Acum sunt în pregătire decadele 11—15.

5. Din „Buletinul Comisiunii Monumentelor Naturii” am publicat în acești 5 ani vol. VII (1939) apărut în 1940, apoi VIII (1940), IX (1941), X (1942), XI (1943) și volumul XII (1944). Pe lângă informații administrative ele cuprind și studii și date botanice de Al. Borza, E. Topa, E. Pop și alții.

6. Din „Memoriile C. M. N.” n'a putut însă vedea lumina tiparului monografia mare a Rezervației dela Cluj de E. Ghișa și nici monografia rezervațiilor dela Coasta de Argint de Al. Borza, din lipsă de fonduri.

7—9. „Notițele dela Grădina Botanică din Cluj”, Biblioteca de popularizare a Gr. bot.” și revista „Grădina Mea” și-au suspendat apariția în acești 5 ani.

Activitatea științifică maghiară în 1940—1945.

S'ar putea zice că în darea noastră de seamă propriuzis n'ar avea loc o cercetare a activității spirituale a persoanelor care nu depindeau de autoritatea instituției române. Dar acest rezonament nu ar fi just, căci posibilitatea unei largi activități, nestânjenite de nici o grijă și preocupare de organizare, se datorează faptului, că noi am lăsat ca moștenire un institut, un herbar și o grădină desăvârșit organizată, cu sacrificiul propriei noastre munci și activități științifice. Este chiar o tragedie și o ironie a sorții (ne-

înțeleasă de mulți), că după douăzeci de ani de muncă ingrată organizatorie, nu noi, ci alții au cules roadele, iar noi a trebuit să începem din temelie o nouă creare de institut.

Publicațiile botanice clujene din epoca maghiară sunt de fapt numeroase. Numărul lor a fost sporit artificial, cu scop de propagandă, înscrind fictiv aici publicațiile Universității din Dobrișin și din Seghedin.

Institutul de Bot. sistematică și Fitogeografie a publicat următoarele periodice:

1. „Scripta Botanica Musei Transilvanici“. Au apărut vol. I. 1942 (160 p.), II. 1943 (172 p.) și o parte din III (1944).

2. „Acta Geobotanica Hungarica“ au fost editate începând cu vol. IV (1941) — V (1942), la Cluj, dar au fost tipărite tot la Dobrișin, se pare că tot ca extrase din „Tisia“.

3. Din seria Florae regionum Hungariae criticae a apărut la Cluj Prodrum Florae Terrae Siculorum de R. de Soó, cu un Supplementum.

O lucrare mare și valoroasă, publicată de acest institut este:

Kolozsvár flórája de E. I. Nyárády, cu colab. R. Soó. Kv. 1944. Fascicola primă a apărut numai sub numele adevăratului autor, E. I. Nyárády, care sub regimul românesc a avut la dispoziție toate mijloacele și tot confortul, ca să redacteze această floră foarte temeinică și amplă a Clujului, din care lipsesc bineînțeles foarte numeroase date privind recolta mea, iar datele privind Flora Romaniae exsiccata sunt atât de camuflete, încât dispar sutele de plante adunate de Prof. Al. Borza și Prof. I. Prodan în această regiune. Venind Soó la Cluj, l-a obligat pe E. I. Nyárády să-l ia de colaborator.

Dacă hărnicia colegilor maghiari este vrednică de toată lauda și cantitatea este impunătoare, nu se poate afirma, că ele ar fi adus, în special lucrările lui Soó, ceva remarcabil. Acestea sunt în bună parte compilații de date literare, compuse de elevii săi — cum avem și noi zeci de volume cu astfel de teze de licență nepublicate — despre care critica maghiară a pus în evidență toate defectele unor astfel de opere: amestec și confuzii de date, de etichete, amplificate prin recopiere, încât nu poți avea nicidecum siguranța determinării sau a citatului, deși Soó este un excelent cunoscător al literaturii. Sunt uimitoare autotălmășirile și laudoroșenia autoreferatelor sale din Bot. Zentralblatt și prin alte publicații de referate, care au dat ansă la discuții și la critice grave în societățile botanice maghiare⁸⁾.

Cunoscându-i caracterul, de când a lucrat în institutul meu în 1924/5, nu m'am ocupat de d-sa și de opera sa. Totuși, ca o culme a ironiei, în „ghidul“⁹⁾ grădinii destinat marelui public, plin de falșuri, mă calomniază, spune că eu am fost „plin de ură“. Ne precizând d-sa că pe cine „urăsc“, trebuie să declar aici următoarele: În calitatea mea de om de știință, dublată

⁸⁾ Vezi în Bot. Közl. XXXVII (1940) p. 204 și în alte locuri.

⁹⁾ A kolozsvári egyeteni Botanikus Kert és Muzeum. Kolozsvár, 1942.

de aceea de preot catolic și de sincer democrat. stimez, apreciez și iubesc pe tot omul corect, onest, cinstit și muncitor, fie el de orice neam, lege sau categorie socială; în schimb disprețuiesc și ignorez (dar nu urăsc) pe mincinoși, pe incorecți și pe farseuri, fie ei chiar profesori universitari români sau maghiari. Iată pentru ce nu i-am dat atenția pe care i-au dat-o unii confrăți, până ce nu l-au cunoscut.

Față de această activitate botanică a d-lui Soó stă opera serioasă a unui Máthé, Nyárády, Boros (Bpesta), Felföldi, Hargitai, Zólyomi, publicată în a. 1941—1944 la Cluj.

La catedra de Botanică „generală” a funcționat Prof. Györffy St. care a publicat aici o fascicolă din „Folia Cryptogamica” a sa foarte valoroasă (Vol. II, Nr. 5 din 1939, tipărit la Pécs, apărut la Cluj în 1942), cu subvenție substanțială din partea Ministerului Cultelor, a Universității și a Uniunii Muzeului Ardelean, cu contribuții lichenologice de Szatala.

Tot Prof. Györffy a redijat și publicațiile botanice care au apărut în seria „Acta Scientiarum Mathematicarum et Naturalium Universitatis Francisco-Josephina — Kolozsvár”. Am văzut 6 fascicule de câteva pagini mai ales aducând date fenologice din Seghedin și din Cluj.

La Cluj a mai publicat Secțiunea de Științe Naturale a Uniunii Muzeului Ardelean împreună cu secțiunile respective ale Muzeului Național Ardelean revista veche Múzeumi Füzetek, în seria nouă vol. I (1943), II (1944), aducând câteva lucrări valoroase din domeniul Botanice de E. Kol, Györffy St., Hargitai Z., Nyárády E. J., Péterfi Șt.; a publicat și Soó R. o lucrare despre asociațiile vegetale din Săcuime, extras din vol. II (1944) fasc. 2.

Constatăm deci, că pentru a contrabalansa publicațiile botanice românești ale Clujului (Buletinul, Contribuțiuni Botanice din Cluj, Flora Romaniae exsiccata, Buletinul Comisiei Monumentelor Naturii, Memoriile C. M. N., Biblioteca de popularizare a Gr. bot., Grădina Mea), regimul maghiar a căutat să creeze ori să aducă din alte părți ale Ungariei 6 publicații binefinanțate; din această emulație cu substrat politic a profitat debabinele știința.

Biblioteca.

Biblioteca a sporit normal în 1940 la Cluj, prin revistele străine și din țară intrate ca schimb. Am primit și 8 reviste noi (6 românești, 2 străine).

Cu ocazia refugiului am luat cu noi numai 147 opere, precum și din publicațiile periodice primite de noi numai o parte. Posibilitățile de lucru ar fi fost cu totul critice, dacă n'am fi procedat energic la complectarea bibliotecii și mai ales dacă nu ar fi pus la dispoziția institutului întreaga sa bibliotecă particulară directorul Al. Borza.

O modalitate cu totul originală de complectare a bibliotecii a fost aceea născocită de director, de a interveni la minister ca toate operele străine, de

botanică din bibliotecile liceelor ardelenе să fie trecute în inventarul nostru. Astfel am primit dela Turda pe Ascherson u. Gräbner, Synopsis; dela liceul C. Brediceanu din Lugoj publicațiile Academiei Maghiare; dela liceul „Moise Nicoară“ din Arad Rabenhorst, Kryptogamenflora și altele. Cu totul neașteptată a fost comoara de opere fundamentale botanice aflate la liceul „Gh. Lazăr“ din Sibiu (unde fusese păstrat odinioară și herbarul clasic al lui Baumgarten, acum la Cluj). De aici am primit pe Rochel, Plantae rariores Banatus; De Candolle, Prodrum; Host, Gramina Austriae; Lamarck, Fl. de France; M. Bieberstein, Fl. taur.-cauc.; revistele Flora, Linnaea etc. Imi împlinesc o plăcută datorie, mulțumind pentru acest enorm ajutor acordat nouă de Onor. Minister și de d-nii Directori ai liceelor amintite mai sus.

Am mai procurat ca depozit din Biblioteca Municipiului Timișoara un vol. din Waldstein și Kitaibel, Icones, Rochel, Bot. Reise și altele.

Biblioteca Universității ne-a trimis ca depozit revistele Bot. Archiv, Öst. (apoi Wiener) Bot. Zeitschr., Annales of Botany etc.

De mare ajutor ne-au fost numeroasele cărți cumpărate din străinătate. Un număr mare de publicații privind horticultura am cumpărat de la Fr. Niemetz.

Un dar prețios am primit din Geneva, după vizita din 1942 a directorului la institutele botanice de acolo: Candollea, Bul. de l'Herb. Boissier, Bull. de la Soc. Bot. de Genève etc. în 62 volume.

Academia Română ne-a trimis o serie întreagă de publicații botanice.

Din Lisabona am primit noua Floră a Portugaliei. Institutul de Cultură Italiană din Timișoara ne-a pus la dispoziție ca depozit permanent Nuova Fl. analitica di Italia și alte câteva volume.

Prin această activitate de achiziționare s'a refăcut destul de repede — ca pasărea Phoenix din cenușa ei — o impozantă bibliotecă botanică.

Biblioteca institutului din Cluj a fost îmbogățită de ocupanții maghiari cu literatura botanică științifică și de vulgarizare maghiară, apărută în ultimul timp. S'au introdus numeroase lucrări patriotarde și de propagandă hitleristă-hortistă, care n'au ce căuta în biblioteca unui institut botanic. O bună achiziție este „Die Pflanzenareale“ care ne lipsea. Cu mult regret am constatat însă dispariția din bibliotecă a celor mai valoroase opere fundamentale: Reichenbach Icones fl. Germ.; Prodrum regni vegetab. Das Pflanzenreich (în parte); Boissier, Flora orientalis; Waldstein et Kitaibel, Descriptions et icones, și multe altele. Ele afirmativ au fost evacuate într'un mare camion, la Tihany în Ungaria. S'a pornit acțiunea pentru recuperarea lor. Un însemnat număr de broșuri-extrase de-ale institutului a trecut în dosarele particulare ale Profesorului Soó.

Pe lângă regruparea materialului de cărți și mutarea în alte camere mai trebuie să remarc că în timpul ungarilor a fost complet separată biblio-

teca celor două institute botanice universitare, pânăcând noi le păstrasem unitatea administrativă în vederea clădirii unui institut mare care să cuprindă toate laboratoarele. Așa am găsit că directorul Institutului de „Botanică generală“ profesorul Györfi a predat direcțiunii Institutului de Botanică sistematică și Fitogeografie un număr de 1088 opere în 1195 volume care se păstraseră până atunci ca depozit în institutul de jos.

Prevenindu-se chiar executarea planurilor noastre, s'a făcut bine că s'a reunit la un loc miile de lucrări privind sistematica, fitogeografia, horticultura și discipline anexe.

Și așa spoliată cum este, aceasta este incontestabil cea mai completă bibliotecă botanică din România, privind Fanerogamele.

VI. INSTITUȚII ANEXE.

Comisiunea Monumentelor Naturii.

Pe cum se știe, în temeiul unei legi este atașat pe lângă Institutul nostru botanic Biroul Științific al Comisiei Monumentelor Naturii. El a funcționat în tot acest timp în mod normal, în 1940 la Cluj, în 1941—45 la Timișoara și apoi iarăși la Cluj, sub direcția Prof. Al. Borză, care este și președintele pe țară a C.M.N. Secretară de birou a fost d-na C. Cosma-Olteanu, învățătoare licențiată, detașată de minister, în timpul refugiului, pe lângă institutul nostru. În 1940, după plecarea d-șoarei Cupcea, a funcționat câțva timp dl J. Xanthus, licențiat în geografie cu șt. naturale.

Biroul s'a ocupat de problemele de diriguire spirituală a mișcării pe țară și ținerea contactului cu organizațiile similare din străinătate. Biroul a publicat regulat „Buletinul Comisiunii Monumentelor Naturii“, din care a eșit vol. VIII (1940), IX (1941), X (1942), XI (1943) și XII (1944).

De asemenea s'a intervenit la Ministerul Agriculturii pentru tipărirea vol. II. din Memorii (Monografia rezervației din Fânețele Clujului de Dr. E. Ghișă).

Colecția de tablouri a Comisiei a sporit cu 5 picturi în ulei reprezentând animalele ocrotite: ursul, râsul, capra neagră, precum și două vederi din noul parc natural din Banat: Valea Beușniței. Această expoziție deosebit de decorativă a fost vizitată de multe școli și de naturaliști interesați.

Comisia regională pentru Transilvania și Banat a fost între timp reorganizată și completată cu noi membri din Banat.

Rezervațiile naturale atașate Grădinii botanice pentru administrare sau supraveghere au avut mult de suferit în acești cinci ani.

a) Rezervația Copârșae din Fânețele Clujului trecând la Unguri, a rămas tot sub vechea administrație, având de paznic tot pe Zaharia Baciuc. Durere, în toamna anului 1944 s'au desfășurat lupte în acest loc și au fost distruse o movilă, împrejmuirea în bunăparte și căsuța de adăpost.

b) Rezervația dela Băile Episcopiei trecută și ea la Maghiari, a fost îngrijită tot de paznicul Dumitru Urde, până în 1943, când a fost desființată rezervația de Ministerul agriculturii maghiar.

c) Pietrile roșii de lângă Tulgheșul trecut în urma dictatului, au fost luate și ele dela monumentele naturii și date comunității de avere săcuesti.

d) N'am putut afla nimic despre soarta rezervației de mlaștină dela Sâncrăieni (Ciuc) și Pietrosul mare (Maramureș).

e) Rezervațiile rămase sub stăpânire română: Cheile Turzii, Suat, Zau (Moinești), Belioara, s'au păstrat. Păcat că instalându-se armată la Cheia Turzii, a fost distrusă și puțina împrejmuire cruțată de localnici. La Zau au încercat localnici să distrugă recent rezervația, aplicând legea „exproprierii“. S'a intervenit pentru restabilirea lucrurilor.

Asociația Națională de Horticultură, filiala ardeleană, cu sediul la Grădina Botanică, a funcționat până la dictatul dela Viena. Biroul bineorganizat în localul vechiului institut și în legătură cu sala de ședințe, era condus de dl Adorján. Societatea hotărâse chiar să se organizeze la 2 Sept. 1940 expoziția de flori anuală obișnuită, ceea ce era un stimulent moral extraordinar pentru horticultori spre progres iar publicului un prilej de învățătură și desfătare estetică mult ahtiată. În urma plecării noastre expoziția s'a contramandat. Cei care am fost nevoiți să plecăm în refugiu, luând steagul asociației cu noi, ne-am luat rămas bun cordial dela tovarășii de muncă maghiari rămași la Cluj, în cadrul unei ședințe emoționante. Revista „Grădina Mea“ și-a suspendat apariția în anii agitați 1940—1945.

La Timișoara, ca oaspeți, am ținut să nu ne amestecăm în chestiunile de organizare foarte anemice, ale filialei bănățene.

Horticultorii din Transilvania de Nord au continuat să activeze în cadrele create de noi, alegându-și o conducere nouă, funcționând ca o Asociație ardeleană a horticultorilor profesioniști. Au refuzat să fuzioneze cu cei dela Budapesta! În tot timpul refugiului nostru n'au ținut însă nici o comunicare, n'au publicat nici o revistă și n'au organizat nici o expoziție la Cluj.

După întoarcerea noastră din refugiu grădinarii clujeni fruntași s'au prezentat în grup să ureze bun sosit vechiului lor președinte. S'au luat măsuri pentru reparația revistei „Grădina Mea“ din care au apărut 5 volume, sub conducerea științifică și spirituală a conducătorilor Grădinii Botanice, editor și redactor fiind dl E. Adorján.

Cercul Botanic al Societății de Științe.

Reamintim că începând cu a. 1920, îndată după fondarea Universității românești la Cluj, botaniștii dela toate instituțiile din Cluj, împreună cu amatorii acestei științe au întemeiat un cerc științific botanic liber, care

curând s'a afiliat la Societatea de Științe din Cluj sub numele de secția „Cercul Botanic“. Acest cerc — unica grupare botanică românească, pe cât știm noi — a ținut în cei 25 ani ai existenței sale 122 ședințe, în care s'au prezentat și discutat 340 comunicări științifice, apoi dări de seamă, recenzii etc. și s'au organizat excursii.

În ultimii cinci ani activitatea Cercului Botanic a continuat fără șovăire, în butul tuturor adversităților. Astfel am ținut în 1940 la Cluj 4 ședințe, sub prezidenția Prof. E. Pop. Sosiți la Timișoara am continuat activitatea cercului, ca și când nimic nu s'ar fi întâmplat, cu un număr mare de botaniști și botanofili participanți. În Decembrie 1940 s'a mai ținut la Timișoara o ședință prezidată de E. Pop, apoi de Al. Borza.

În 1941 am ținut 6 ședințe. Președinte Al. Borza.

În 1942 am ținut 8 ședințe. Președinte E. Pop.

În 1943 am ținut 6 ședințe. Preș. Al. Borza, apoi J. Mihăilescu.

În 1944 am ținut 4 ședințe, președinte fiind I. Mihăilescu, apoi G. Bujorean.

În 1945 am ținut la Timișoara 2 ședințe, sub prezidenția d-lui G. Bujorean și J. Ciobanu (secretarul general). La Cluj s'a ținut la 28 Mai prima ședință după întoarcerea acasă, sub prezidenția Prof. Al. Buia, A făcut o frumoasă expunere academicianul rus Țățân despre „Problema hibridizării“ în URSS.

A doua ședință a avut loc la 24 Septembrie 1945, a treia ședință la 29 Noembrie 1945, a patra la 19 Decembrie. Iată și numele botaniștilor care au susținut activitatea cercului prin comunicări în ultimii cinci ani: Al. Borza (25 comunicări), E. Pop (11), Al. Buia (6), G. Bujorean (4), E. Ghișa (5), J. Mihăilescu (3), E. Țopa (3); I. Safta, C. Papp (4), Șt. Péterfi (2), J. Morariu (1), Ghiuță (3), P. Cretzoiu, I. Todor câte două; Fr. Knoll—Viena, R. Codreanu, Florov, Harder — Tübingen, E. Nyárády (2), Pop—Câmpianu, I. Ciobanu, M. Răvăruț, V. Butură, P. Pteancu, T. Ștefureac, C. Cosma-Olteanu, S. Pașcovschi, N. Boșcaiu, Georgescu-Morariu, I. Prodan și A. Coman, Potlog câte o comunicare.

VII. FONDURI.

Instituția noastră, în care gospodăria și fondurile joacă un rol atât de important, a fost dela început nevoită, durere, să procure „nervus rerum gerendarum“ pentru acțiunile sale din diferite surse extrabugetare. Fondul acestor venituri extrabugetare a fost gestionat până la refugiu de casiera-contabilă Veturia Suciu. Trecând D-sa în administrația centrală a Universității, postul nostru a fost ocupat de dl Macedon Acu, care a fost însă aproape tot timpul mobilizat, luând parte la campania de desrăbire spre Vest. Cassieria a fost tot timpul gestionată în suplinire de d-na Florica Dr. Totoescu.

Venitele instituției noastre se compun din taxele de intrare, din subvenții și vânzarea publicațiilor științifice și a produselor grădinii.

La Cluj am primit dela Primărie o subvenție de lei 100.000 în răstimpul dela 1 Aprilie 1939 — 31 Martie 1940. Până la plecare am mai primit 50.000 Lei. La Timișoara primăria s'a angajat, ca în schimbul îngrijirii rozarului să dea o subvenție echivalentă cu salariul grădinarilor. În realitate însă subvenția a fost în 1941/2 lei 400.000, în 1942/3—1943/44 de câte 400.000 Lei, iar în 1944/5 lei 300.000. În 1945, până în Iulie, am primit 250.000 Lei.

Dintre sprijinitorii noștri cu subvenții și donațiuni mai importante trebuie să amintesc, pe lângă reînnoirea mulțumirilor noastre, următorii: Așezămintele Stănescu, Industria Lânei, Camera de Comerț din Timișoara, Băncile Albina, Timișana, Românească, Uzinele Electrice.

Iată tabloul sumelor intrate și eșite la acest fond, an de an, cum rezultă din Darea de seamă anuală cenzurată de Comitetul Grădinii botanice și aprobată de Senatul Universitar.

1939/40.	Intrate	619.502
	Cheltueli	604.571
	Sold	14.931
1940/41.	Intrate	268.754
	Eșite	244.385
	Sold	24.369
1941/42.	Intrate	443.009
	Eșite	408.330
	Sold	34.679
1942/43.	Intrate	567.442
	Eșite	566.552
	Sold	890
1943/44.	Intrate	512.644
	Eșite	496.178
	Sold	16.466
1944/45.	Intrate	396.643
	Eșite	358.430
	Sold	38.213

Gestiunea fondurilor din timpul Ungurilor nu ne este cunoscută. Profesorul încasa singur prețul publicațiilor și abonamentele revistelor, fără să dea seamă de nimica. Venitele erau întrebuințate pentru onorarii, muncă suplimentară, excursii, misiuni și alte interese personale.

COMPTE-RENDU DE L'ACTIVITÉ DU MUSÉE ET DU JARDIN BOTANIKUES DE L'UNIVERSITÉ DE CLUJ PENDANT LES ANNÉES 1940—1945.

(Résumé).

En continuant la bonne tradition, nous donnons cette foi la chronique

d'un lustre, le plus mouvementé de toutes les époques de notre institution. Une activité scientifique, muséale, didactique et d'organisation se développait en 1940, quand le 31 Août nous est parvenue l'information incroyable, que le dictat (appelé „arbitrage“ Italo-Allemand) de Vienne a attribué la ville de Cluj, avec toute la Transsylvanie du Nord, à la Hongrie. Le Ministère de l'Education Nationale nous a ordonné l'évacuation de notre siège, de l'institut que nous avons organisé pendant les années 1920—1940, en nous transférant provisoirement dans la ville ospitalière de Timișoara, en attendant ici le rétablissement des situations.

La direction a notifié ce transfert provisoire par une circulaire redigée en français, anglais et allemand, en accentuant, que toutes les publications de l'Institut botanique roumain de Cluj continueront à paraître à Timișoara.

Le refuge forcé a pris fin le 23 Juin 1945, quand, comme conséquence de la victoire des Nations Unies (et notamment des armées soviétiques et roumaines) sur les armées allemando-magyares et la convention de l'armistice du 12 Septembre 1944, la Transsylvanie est revenue au sein de la patrie et l'Institut botanique roumain s'installa dans son siège de Cluj (Klausenburg, Kolozsvár, Claudiopolis).

L'activité scientifique pendant le refuge se remarque par une intense exploration de la flore et de la végétation du Banat roumain (Al. Borza, Al. Buia, G. Bujorean, I. Todor, P. Pteancu, E. Ghișa, A. Arvat avec les collaborateurs extérieurs S. Pașcovschi, N. Boșcaiu et autres), mais aussi par les investigations faites en Moldavie et Olténie (Borza), en Transsylvanie (E. Ghișa) et dans les steppes pontiques. G. Bujorean a continué ses études oecologiques, Al. Borza les études ethnobotaniques et phytohistoriques, en donnant deux synthèses en cette matière, en dehors de 3 florules (des Monts Bucegi, Mangalia et Basna). Tous les membres de l'institut ont coopéré à la publication de la flore critique sèche (*Flora Romaniae exsiccata*).

Le résultat de cette activité se solde comme il suit:

5 volumes du Bulletin du Jardin et du Musée botanique de l'Université de Cluj à Timișoara (vol. XX—XXV);

2 volumes comprenant 20 travaux extraits de diverses revues, portant le titre collectif: *Contributions botaniques de Cluj à Timișoara*;

5 centuries de la publication *Flora Romaniae exsiccata* a Museo botanico Universitatis Clusienensis (a Timișoara) edita, auctore Al. Borza. (Cent. XXII—XXVI).

2 fascicules de la nouvelle publication du Musée, intitulée „*Cecidotheca Romanica*“, auctoribus Al. Borza et Ghiuță (Decades 1—5 et 6—10);

5 fasciculés du „Bulletin de la Commission des Monuments de la Nature de Roumanie“ (1940—1944), publié par le président, le Prof. Al. Borza.

En dehors de cela nous avons organisé à Timișoara un institut assez bien équipé, avec une bibliothèque satisfaisant les nécessités de notre travail systématique, floristique et phytosociologique, en utilisant la riche bibliothèque et le remarquable herbier général européen du Directeur.

Nous y avons organisé aussi un nouveau jardin botanique universitaire et municipal en attachant au magnifique rosaire de la ville (voir fig. 1—3 et sa description dans ce Bulletin, vol. XXI, Appendix I, par Al. Borza, en collab. avec A. Trif et R. Wendelin) deux terrains étendus où a été fondé le „système“ et la collection phytogéographique. Quelques serres ont complété ce jardin, qui a fourni le matériel pour l'œuvre didactique et pour 5 catalogues de graines offerts en échange. L'échange est spécifié page 17—20 du texte roumain; l'activité scientifique du directeur dans ce Bul. vol. XXV, App. I et des tous les botanistes „de Cluj“ dans la „Bibliotheca botanica Romaniae“ publiée par Al. Borza et E. Pop dans le même bulletin.

Pendant l'époque de notre refuge, dans notre institut à Cluj la direction a été occupée par le Prof. Dr. R. Soó de Bere, professeur à Debreczen. Nous avons le grand regret de constater qu'il a complètement négligé le jardin, — ont péri des grandes palmiers et une *Alsophila*! — a fait disparaître les plus importants travaux de la bibliothèque: Prodrômus, Reichenbach etc. et a inglobé dans sa bibliothèque privée une belle quantité de brochures faisant part de l'inventaire de l'institut; a refait l'étiquetage du Musée, en remplaçant les inscriptions — comme aussi celles du jardin botanique — rédigées par nous en trois langues (roumain, hongrois, allemand) parlées par la population de cette province, par des inscriptions purement magyares; a mistifié le droit de propriété de l'Université en ce qui concerne des centaines et centaines d'objets muséaux — entre autres l'entière collection paléobotanique ramassée par E. Pop — en les transférant dans l'inventaire de la Société du Musée Transsylvain.

Heureusement une pléiade d'autres jeunes botanistes a ramassé et publié des dates précieuses concernant la flore et la végétation du pays, dans les publications magyares de Cluj-„Koložsvár“ (Ujvárosi, Boros, Hargitai, Máthé, A. Nyárády, Igmándy). Le bon vieux E. I. Nyárády a donné une flore complète critique de Cluj.

Autor du bryologue Prof. Dr. É. Györfy se groupèrent E. Kol et E. Péterfi.

Les Roumains, J. Prodan et A. Coman, ont activé sérieusement — mais en dehors des instituts universitaires — pendant cette époque d'occupation magyare dans la Transsylvanie du Nord.

Le „Cercle Botanique“ de la Société des Sciences de Cluj a fonctionné régulièrement aussi dans le refuge à Timișoara, en tenant en

1941, 7 séances, en 1942, 8, en 1943, 6, en 1944, 4 et en 1945, 6 séances, avec un nombre impressionnant de communications. Parmi les conférenciers étrangers nous avons eu l'occasion de saluer parmis nous à Timișoara et à Cluj le Prof. Knoll (Wien), Tzitzin (Moscou), Harder (Tübingen); nous avons également reçu la visite de Mr. le Prof. Gomolitzcky de Taschkent. De notre part, les Prof. Pop et Borza ont été les invitées de plusieurs universités étrangères. Notamment le prof. Al. Borza a donné des conférences à Genève, Zürich, Lausanne, Vienne etc.

Le Bureau scientifique de la Commission de la Protection de la Nature en Roumanie, sous la présidence du Prof. Al. Borza, a continué à fonctionner attaché à l'Institut botanique à Cluj, puis Timișoara et enfin de nouveau à Cluj, en s'occupant des nombreux réserves naturelles, qui ont beaucoup souffert à cause des opérations de guerre. Nous avons créé en 1943 un véritable „parc national“ dans le Banat, la vallée Beușnița, un refuge d'anciennes plantes silvatiques (*Corylus Colurna*).

Sous la domination transitoire magyare dans la Transsylvanie du Nord on perdu le caractère de réserve les „Pietrile Roșii“ à Tulgheș et Băile Episcopiei ou était protégé un magnifique monument de la nature, le relict tertiaire *Nymphaea Lotus thermalis*.
